Theoretisch-praktische godgeleerdheid

verklaard - geleerd - verdedigd - beoefend

DEEL 1

PETRUS VAN MASTRICHT

Theoretisch-praktische godgeleerdheid

(Beschouwende en praktikale godgeleerdheid)

Waarin alle theologische hoofdzaken behandeld worden
in een verklarend, leerstellig, weerleggend en praktisch deel

Met een volledige samenvatting van de kerkgeschiedenis
en verhandelingen over de geloofsgehoorzaamheid
en over de geloofspraktijk

Petrus van Mastricht

DEEL 1

**DE VOORKENNIS VAN DE GODGELEERDHEID –
HET GELOOF IN GOD**

GEBR. KOSTER – BARNEVELD

STICHTING GEREFORMEERD ERFGOED

Heruitgave van:
Beschouwende en praktikale Godgeleerdheit, waarin, door alle de Godgeleerde hoofdstukken henen, het Bijbelverklarende, leerstellige, wederleggende, en praktikale deel, door eenen onafgebroken schakel, onderscheidendlijk samengevoegt, voorgestelt word.
In het Latijn beschreven door **Petrus van Mastricht**, doctor en professor der H. Godgeleerdheit op de Hooge School te Utrecht.

Digitalisering/overzetting in huidige spelling
Dhr. dr. ir. J.A. Bunt

Hertaling
Mw. R. Pieterman (RuthInterpres)

Theologische en taalkundige medewerkers/adviseurs
Dhr. D. Baarssen MA
Mw. drs. C.J.J. Clements
Dhr. W. van den Dikkenberg
Dhr. mr. T. Fahner
Dhr. dr. J. van de Kamp
Dhr. J.N. Mouthaan MA
Dhr. J.M. Schot MA
Mw. drs. H. de Wit-van Westerhuis

Projectleiding
Dhr. A.A. Roukens

Ontwerp omslag
Design Log

Lay-out
Gewoon Geertje

Drukwerk
BESTinGraphics

© 2018 Stichting Gereformeerd Erfgoed
Deze uitgave is gerealiseerd in samenwerking met Uitgeverij Gebr. Koster

www.gebrkoster.nl
www.gereformeerderfgoed.nl

ISBN Deel 1 - 978 90 5551 926 2
ISBN Complete set 6 delen – 978 90 5551 969 9
NUR 700

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige of op enige wijze, hetzij digitaal, elektronisch, mechanisch door fotokopieën, of op enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

INHOUD

DEEL 1 – DE VOORKENNIS VAN DE GODGELEERDHEID – HET GELOOF IN GOD

Voorwoord 15
Verantwoording 17
'Om voor God te leven', leven en werk van Petrus van Mastricht 19
Voorrede van Cornelis van der Kemp 27
Opdracht aan Gerhardus van Mastricht 45
Voorrede van Petrus van Mastricht 47

BOEK I – WAT MEN VOORAF VAN DE GODGELEERDHEID MOET WETEN

1.	De natuur van de godgeleerdheid	1 Tim. 6:2-4	5
	- De methode van de godgeleerdheid		56
	- De gedefinieerde zaak van de godgeleerdheid		62
	- De definitie van de godgeleerdheid		86
2.	De Heilige Schrift	2 Tim. 3:16-17	102
3.	De verdeling van de godgeleerdheid	2 Tim. 1:13	194

BOEK II – HET GELOOF IN DE DRIE-ENIGE GOD

1.	Het zaligmakende geloof	Joh. 1:11-12	205
2.	Gods bestaan en de kennis van Hem	Hebr. 11:6	250
3.	Gods Wezen en onafhankelijkheid	Ex. 3:13-14	279
	- De onbegrijpelijkheid van het Goddelijke Wezen		281
	- Gods Wezen zelf, of: Zijn onafhankelijkheid		289
4.	Gods Namen	Ex. 3:15	303
5.	Gods eigenschappen in het algemeen	Ex. 33:18-23	323
6.	Gods geestelijkheid en eenvoudigheid	Joh. 4:24	340
	- Gods geestelijkheid		342
	- Gods eenvoudigheid		356
7.	Gods onveranderlijkheid	Jak. 1:17	367
8.	Gods eenheid	Deut. 6:4	379
9.	Gods oneindigheid en grootheid	Ps. 145:3	394
10.	Gods onmetelijkheid en alomtegenwoordigheid	Ps. 139:7-10	407
11.	Gods eeuwigheid	Ps. 90:1-2	426

12. Gods leven en onsterfelijkheid	Joh. 5:26	445
- Het leven van God		448
- De onsterfelijkheid van God		462
13. Gods verstand, kennis en wijsheid	Rom. 11:33-34	468
14. Gods waarachtigheid en getrouwheid	Rom. 3:3-4	495
15. Gods wil en wilsaandoeningen	Ps. 115:3	509
16. Gods goedheid	Matth. 19:17	545
17. Gods liefde, genade, barmhartigheid, lankmoedigheid en goedertierenheid	Ex. 34:6	566
18. Gods rechtvaardigheid	Ps. 119:137	609
19. Gods heiligheid	Lev. 19:2	635
20. Gods macht en kracht	Ef. 3:20-21	654
21. Gods algenoegzaamheid en volmaaktheid	Gen. 17:1-2	685
22. Gods majesteit en heerlijkheid	Jes. 42:8	702
23. Gods gelukzaligheid	Ps. 16:11	719
24. De heilige Drie-eenheid	2 Kor. 13:13	732
25. God de Vader	Ef. 3:14-15	763
26. God de Zoon	Ps. 2:7-8	776
27. God de Heilige Geest	Joh. 14:26	806

Register van belangrijke Schriftplaatsen	835
Register van personen	845
Verklarende woordenlijst	869
Bijlagen	885

INHOUD VAN DE VOLGENDE DELEN

DEEL 2 – DE WERKEN VAN GOD – DE ZONDE VAN DE MENS

BOEK III – DE WERKEN VAN GOD

1.	Gods daden en besluiten	Ef. 1:2
2.	De predestinatie	Rom. 9:22-23
3.	De verkiezing	Ef. 1:4-6
4.	De verwerping	Judas vers 4
5.	De schepping in het algemeen	Gen. 1:1
6.	De wereld en het werk van de zes dagen	Ex. 22:11
7.	De goede engelen	Hebr. 1:7
8.	De kwade engelen	Judas vers 6
9.	De mens en het beeld van God - De schepping van de mens - Het beeld van God	Gen. 1:26-29
10.	Gods algemene voorzienigheid	Rom. 11:36
11.	Gods bijzondere voorzienigheid	Deut. 30:16-18
12.	Het verbond der natuur	Gen. 2:16-17

BOEK IV – DE ZONDE VAN DE MENS

1.	De schending van het verbond der natuur	Gen. 3:1-7
2.	De oorspronkelijke zonde	Rom. 5:12
3.	De dadelijke zonde	Jak. 1:13-15
4.	De straf en de staat der zonde	Rom. 7:24-25

DEEL 3 – DE VERLOSSING DOOR CHRISTUS

BOEK V – DE VERLOSSING DOOR CHRISTUS

1.	Het verbond der genade	Gen. 3:15
2.	De Middelaar van het genadeverbond	Hebr. 9:15
3.	De Namen van de Middelaar	Hand. 15:26
4.	De Persoon van de Middelaar	Joh. 1:14
5.	De drie ambten van de Middelaar	Hebr. 3:1
6.	De Middelaar als Profeet	Deut. 18:15
7.	De Middelaar als Hogepriester	Ps. 110:4
8.	De Middelaar als Koning	Ps. 2:6
9.	De vernedering van de Middelaar	Filipp. 2:6-8

10.	De menswording van de Middelaar	Luk. 1:35
11.	Het leven van de Middelaar	2 Kor. 4:10
12.	De dood van de Middelaar	Matth. 27:26-50
13.	De nederdaling van de Middelaar	Ps. 16:9-10
14.	De verhoging van de Middelaar	Filipp. 2:9-11
15.	De opstanding van de Middelaar	Mark. 16:9
16.	De hemelvaart van de Middelaar	Hand. 1:2
17.	Het zitten van de Middelaar aan Gods rechterhand	Ef. 1:20-22
18.	De verlossing door de Middelaar	Matth. 20:28

DEEL 4 – DE TOEPASSING VAN DE VERLOSSING – DE KERK

BOEK VI – DE TOEPASSING VAN DE VERLOSSING

1.	De aard van de toepassing	1 Petr. 1:2
2.	De roeping	1 Petr. 2:9
3.	De wedergeboorte	Joh. 3:5
4.	De bekering	Jer. 31:18-19
5.	De vereniging met Christus	1 Kor. 1:30
6.	De rechtvaardiging	Rom. 3:22-27
7.	De aanneming tot kinderen	1 Joh. 3:1
8.	De heiligmaking	1 Thess. 5:23
9.	De heerlijkmaking	Rom. 8:30

BOEK VII – DE KERK EN DE KERKELIJKE ZAKEN

1.	De aard van de kerk	Ef. 5:25
2.	De dienaren van de kerk	Ef. 4:11-13
3.	De sacramenten van de kerk	Gen. 17:11
4.	De sacramenten van de wedergeboorte	Kol. 2:11-12
5.	De sacramenten van de voeding	Mark. 14:22-24
6.	De kerkelijke tucht	Matth. 16:19
7.	De regering van de kerk	1 Tim. 5:17

DEEL 5 – DE GESCHIEDENIS VAN DE KERK

BOEK VIII – DE BEDELINGEN VAN HET GENADEVERBOND

1.	De bedeling onder de patriarchen	Ef. 1:9-10
2.	De bedeling onder Mozes	Deut. 5:2
3.	De bedeling onder Christus	Jer. 31:31-35
	- De eerste periode van het Nieuwe Testament	Openb. 6:1-2
	- De tweede periode van het Nieuwe Testament	Openb. 6:3-4
	- De derde periode van het Nieuwe Testament	Openb. 6:5-6
	- De vierde periode van het Nieuwe Testament	Openb. 6:7-8
	- De vijfde periode van het Nieuwe Testament	Openb. 6:9-11
	- De zesde periode van het Nieuwe Testament	Openb. 6:12
4.	De bedeling onder de eeuwigheid	Openb. 7 t/m 11

DEEL 6 – DE PRAKTISCHE GODGELEERDHEID

A – DE GELOOFSGEHOORZAAMHEID
(DE ZEDELIJKE GODGELEERDHEID)

BOEK I – DE GELOOFSGEHOORZAAMHEID IN HET ALGEMEEN

1. De geloofsgehoorzaamheid en de ongehoorzaamheid
2. De betrachting en de veronachtzaming van de wet
3. De zorg voor, en de verwaarlozing van het geweten
4. De wetenschap en de onwetendheid
5. De ootmoed en de hoogmoed jegens God
6. Het vrezen en het versmaden van God
7. De ijver en de lauwheid
8. De oprechtheid en de geveinsdheid
9. De deugd en de ondeugd
10. De voorzichtigheid en de onvoorzichtigheid
11. De waakzaamheid en de slaperigheid
12. De kracht en de zwakheid
13. Het vertrouwen en de vreesachtigheid
14. De standvastigheid en de lichtvaardigheid
15. De lijdzaamheid en de ongeduldigheid
16. De matigheid en de onmatigheid
17. De goede en de kwade daden

BOEK II – DE GODSDIENST

1. De godvruchtigheid en de goddeloosheid
2. Het geloof en het ongeloof
3. De belijdenis en de verloochening van het geloof
4. De hoop en de wanhoop
5. De liefde jegens, en de haat tegen God
6. Het horen en het verzuimen van het Goddelijke Woord
7. De oefening en de verwaarlozing van het gebed
8. De belijdenis en de bedekking van de zonden
9. Het gebruik en het misbruik van de geloften
10. Het eedzweren en de meineed
11. Het gebruik en het misbruik van het lot
12. De gemeenschap met God en de vervreemding van Hem
13. De ingestelde godsdienst en het bijgeloof
14. Het gebruik en het misbruik van de ingestelde godsdienst
15. De heiliging en de ontheiliging van de sabbatdag

BOEK III – DE RECHTVAARDIGHEID EN
DE ONRECHTVAARDIGHEID
TEN OPZICHTE VAN DE NAASTE

1. De rechtvaardigheid ten opzichte van de naaste in het algemeen, en de onrechtvaardigheid
2. De liefde en de kwaadwilligheid ten opzichte van de naaste
3. Het eren en het minachten van de naaste
4. De menslievendheid en de doodslag van mensen
5. De kuisheid en de zedeloosheid
6. De verwisselende rechtvaardigheid en de diefstal
7. De waarachtigheid en de leugen
8. De tevredenheid en de kwade begeerlijkheid

B – DE PRAKTIJK DER GODZALIGHEID
(DE ASCETISCHE GODGELEERDHEID)

BOEK I – DE PRAKTIJK DER GODZALIGHEID
IN HET ALGEMEEN

1. De aard van de praktijk der godzaligheid en de geestelijke werkeloosheid
2. De vordering in de praktijk der godzaligheid en de vleselijke verzadiging
3. De praktijk der goddeloosheid en de verzaking ervan

BOEK II – DE PRAKTIJK DER GODZALIGHEID
TEN OPZICHTE VAN GOD

1. De erkenning en de verwerping van God
2. Het zoeken en het wegvluchten van God
3. Het welbehagen en het mishagen in God
4. De omgang of het wandelen met God en het afdwalen van Hem
5. De welwillendheid en de kwaadwilligheid jegens God
6. De persoonlijke godsdienst in de verheerlijking van God en de lastering van Hem
7. De openbare en kerkelijke godsdienst
8. De huiselijke godsdienst en de verwaarlozing ervan
9. De dagelijkse godsdienst en de verwaarlozing ervan
10. Het godsdienstige vasten
11. De godsdienstige dankzegging
12. Het zelfonderzoek en de verwaarlozing ervan

BOEK III – DE PRAKTIJK DER GODZALIGHEID
TEN OPZICHTE VAN DE NAASTE

1. Het gebruik en het misbruik van de eenzaamheid
2. De omgang met de naaste in godvruchtigheid of goddeloosheid in het algemeen
3. Het gebruik en het misbruik van de gastmaaltijden
4. Het rechtmatig en het onrechtmatig zaken doen met de naaste
5. De omgang met de verdrukten door vertroosting, en de verwaarlozing van hen
6. De bestraffing van een gevallene en de gemeenschap met zijn zonden
7. De omgang met de goeden door liefde en vriendschap
8. De omgang met de kwaden en met de vijanden
9. De onderlinge omgang tussen meerderen, minderen en gelijken

BOEK IV – DE PRAKTIJK DER GODZALIGHEID
TEN OPZICHTE VAN ZICHZELF

1. Een vaste levensbezigheid en de ledigheid
2. Het gebruik en het misbruik van de dingen die tot levensonderhoud geschikt zijn
3. Het gebruik en het misbruik van de kleding
4. Het gebruik en het misbruik van ontspanning
5. Het gebruik en het misbruik van voorspoed
6. Het gebruik en het misbruik van de wereld en wereldse dingen
7. De onbestendigheid van het aardse

8. Het dragen van het kruis en het misbruik ervan
9. Het gebruik en het misbruik van de verzoekingen
10. Het lichamelijke kruis en de troost ervan
11. De verwarde en zwaarmoedige verschrikkingen
12. De godslasterlijke inwerpingen
13. De geestelijke verlatingen
14. De verschillende soorten twijfelmoedigheid
15. De plichten van de godzaligheid omtrent de dood

De beste preekmethode
Lijk- en lofrede over het sterven van Petrus van Mastricht
Register van zaken en woorden

VOORWOORD

Het is met gevoelens van verwondering dat ik namens de Stichting Gereformeerd Erfgoed een voorwoord mag schrijven voor deze uitgave. Allereerst zij de Heere ervoor erkend dat het in onze tijd nog mogelijk is om zo'n uniek werk te laten verschijnen.
Petrus van Mastricht geeft een treffende omschrijving van het begrip 'theologie', namelijk: 'De godgeleerdheid is een leer om voor God te leven door Christus.' Het voornaamste doel van deze publicatie is om deze leer onder de aandacht te brengen.
Onze tijd is een tijd van verwarring en verarming als het gaat om de inhoud en de praktijk van 'de leer om voor God te leven door Christus'. Juist nu is het van groot belang dat de erfenis van onze oudvaders, die met zoveel geestelijk licht bedeeld waren, toegankelijk wordt gemaakt voor de huidige en de toekomstige generaties. Met het verschijnen van dit eerste deel van de zesdelige *Theoretisch-praktische godgeleerdheid* is een begin gemaakt met de heruitgave van Petrus van Mastrichts *Beschouwende en praktikale godgeleerdheid* (Latijnse titel: *Theoretico-practica theologia*).

Petrus van Mastricht (1630-1706) is in Nederland minder bekend geworden dan bijvoorbeeld zijn tijdgenoot Wilhelmus à Brakel. In het buitenland werd Van Mastricht juist heel bekend. Niet alleen onder gereformeerden, maar ook op de lutherse academie in Jena. Jonathan Edwards in Amerika vond Van Mastrichts *Theoretico-practica theologia* beter dan elk ander boek ter wereld, uitgenomen de Bijbel. Een reden dat Van Mastrichts *Godgeleerdheid* minder bekend was, kwam vooral doordat hij in het Latijn schreef. Tussen 1749-1753 verscheen een Nederlandse vertaling onder de titel *Beschouwende en praktikale godgeleerdheid*, die gebruikt is voor deze heruitgave. Hiermee werd Van Mastrichts omvangrijke werk toegankelijk voor een breder publiek. De *Redelijke Godsdienst* van À Brakel was toen al enkele malen herdrukt.
Terwijl de *Redelijke godsdienst* vooral bedoeld was voor 'het gewone kerkvolk', schreef Van Mastricht zijn *Godgeleerdheid* met name voor theologiestudenten.
Toch zouden we dit werk te kort doen als we het daartoe zouden beperken. De *Godgeleerdheid* van Van Mastricht mogen we met recht het meest volledige Nederlandstalige theologische werk noemen. Het bevat een evenwichtige samenhang van exegese, leer, polemiek en vroomheid, zoals die in het gereformeerde protestantisme van de zeventiende eeuw werden beoefend.

Van Mastricht kenmerkt zich door een nauwkeurig luisteren naar de Schrift, waarbij hij laat staan wat er staat en Gods Woord laat spreken. Zijn gebruik van de scholastieke methode draagt bij aan de helderheid en nauwkeurigheid van zijn betoog.

Het geloof staat in het werk van Van Mastricht centraal. Van Mastricht begint zijn dogmatiek dan ook met de behandeling van het zaligmakende geloof. Vervolgens bespreekt hij in dit eerste deel het kennen van de drie-enige God in al Zijn deugden.
Het vak theologie kan volgens hem alleen beoefend worden vanuit het ware geloof.

Als Stichting Gereformeerd Erfgoed zien we de noodzaak in dat het theologisch erfgoed van ons voorgeslacht niet alleen toegankelijk gemaakt wordt, maar ook tegen een betaalbare prijs beschikbaar is. We waarderen het zeer dat uitgeverij Gebr. Koster besloten heeft om aan deze uitgave mee te werken.
Onze dank gaat uit naar de heer J.A. Bunt die het totale werk van zo'n 4.000 pagina's vanuit het zeventiende-eeuwse Nederlands in hedendaagse spelling heeft overgezet. Ruim twee jaar heeft hij met grote ijver en soms onder moeilijke omstandigheden (vanwege zijn verminderende gezichtsvermogen) dit werk met Gods hulp mogen doen.
Op verzoek van Stichting Gereformeerd Erfgoed is vertaalbureau RuthInterpres, in de persoon van Ruth Pieterman, gestart met het hertalen van het eerste deel. Zij is hierbij ondersteund en geadviseerd door de in de colofon genoemde medewerkers, elk in hun deskundigheid op het gebied van de Latijnse, Griekse en Hebreeuwse taal, theologie en kerkgeschiedenis. Wij zijn deze medewerkers en de verschillende meelezers, die allen dit werk belangeloos verricht hebben, hiervoor zeer erkentelijk.
Ook willen we degenen die dit project financieel mogelijk gemaakt hebben, hartelijk bedanken. Zonder hun bijdrage zou het onhaalbaar zijn geweest.

Onze hartelijke bede is dat de Heere het onderzoek van de *Theoretisch-praktische godgeleerdheid* wil zegenen, zodat het een middel mag zijn om de ware godgeleerdheid bevindelijk te kennen. Neem en lees.

Nunspeet, januari 2018
Ds. A. Schot

VERANTWOORDING

Werkwijze
Voor deze heruitgave is gebruikgemaakt van de enige Nederlandse uitgave *Beschouwende en praktikale Godgeleerdheit* (1749-1753) en de Latijnse uitgave *Theoretico-practica theologia* (1724).
Nadat de heer J.A. Bunt de Oudnederlandse tekst in de hedendaagse spelling heeft overgezet, is deze tekst zorgvuldig hertaald door Ruth Pieterman. Hierbij is de zinsbouw en woordkeus aangepast om het werk beter leesbaar te maken, met de bedoeling zo goed mogelijk recht te doen aan de intentie van de schrijver.
Om meer duidelijkheid te krijgen over de juiste hertaling, werd de Latijnse brontekst dikwijls geraadpleegd. Op basis daarvan zijn zo nodig wijzigingen of correcties in de tekst aangebracht. Het komt bijvoorbeeld voor dat één Latijns woord in het Oudnederlands vertaald is met twee synoniemen. In de hertaling is gekozen voor een van de twee. Bij onduidelijkheden en moeilijke passages is er intensief overleg geweest met classici.
Na de eerste ronde is de gehele hertaalde tekst door een aantal deskundige meelezers gecontroleerd en voorzien van opmerkingen. Deze opmerkingen zijn verwerkt in de tweede ronde. Uiteindelijk is het geheel als boek opgemaakt, waarna een derde controleronde heeft plaatsgevonden.
Een enkele keer is gebruikgemaakt van 'rechte haken' [...]. Het betreft dan toevoegingen die ter verduidelijking door de redactie zijn aangebracht.
Alle boektitels die door de auteur als bron zijn vermeld, zijn gecontroleerd op juiste Latijnse titel en voorzien van een (zo goed mogelijke) Nederlandse vertaling.
Voor de geciteerde Bijbelteksten is de Statenvertaling in de editie van de Gereformeerde Bijbelstichting gebruikt, behalve wanneer Van Mastricht zelf vanuit de grondtaal vertaald heeft.

Scholastiek woordgebruik
Van Mastricht maakt gebruik van het scholastieke begrippenapparaat dat in de wetenschappelijke theologiebeoefening van zijn tijd gebruikelijk was. Dit begrippenapparaat bevat woorden die vanwege de specifieke betekenis niet zo gemakkelijk in gewoon Nederlands weergegeven kunnen worden. Daarom zijn de belangrijkste begrippen in de tekst gemarkeerd met een * (asterisk) en is er op pagina 869-884 een alfabetische woordenlijst met een korte toelichting te vinden. Wanneer zo'n begrip vaak voorkomt, is het alleen de eerste keer in een hoofdstuk gemarkeerd, en anders één keer per paragraaf. Let op: het woord waarachter de asterisk staat, is het woord waaronder in de lijst gezocht moet worden.

Hebreeuws en Grieks

De Hebreeuwse aanhalingen in de Oudnederlandse uitgave zijn vergeleken met het Hebreeuwse Oude Testament en daaruit ingevoegd in deze heruitgave. Van Mastricht gebruikte slechts de Hebreeuwse medeklinkers. Er is nu voor gekozen om ook klinkers en accenttekens uit de masoretische tekst toe te voegen, in overeenstemming met de huidige uitgaven van het Hebreeuwse Oude Testament. Achter elk Hebreeuws woord of zinsdeel is een transcriptie gezet om de mogelijke taalkloof enigszins te dichten.

De spelling van Griekse woorden en teksten in de Oudnederlandse uitgave is in sommige gevallen verouderd. In deze heruitgave is de Griekse tekst aangepast aan de spelling van huidige tekstuitgaven. Voor de Griekse Bijbeltekst is gebruikgemaakt van de Textus Receptus. Voor citaten uit klassieke teksten is gebruikgemaakt van de nieuwste uitgaven van deze teksten. Voor woorden die bij het theologisch taaleigen van Petrus van Mastricht behoren, is zo mogelijk het woordenboek geraadpleegd.

Op pagina 887 staat een schema met een korte toelichting op zowel de Hebreeuwse als de Griekse letters, transcriptie en uitspraak.

Registers

Op pagina 835 e.v. is een register van Schriftplaatsen (overeenkomstig de Latijnse uitgave) en een persoonsregister opgenomen. Het persoonsregister is een initiatief van de redactie en heeft als doel de lezer meer informatie te verschaffen over de vele personen en stromingen die in dit werk worden aangehaald.

In het laatste deel (Deel 6) zal een zaakregister worden opgenomen, waarin naar alle delen verwezen wordt.

De redactie

BESCHOUWENDE EN PRAKTIKALE

GODGELEERDHEIT,

WAARIN,

door alle de Godgeleerde Hoofdſtukken henen, het *Bybelverklarende*, *Leerſtellige*, *Wederleggende*, en *Praktikale* deel, door eenen onafgebroken ſchakel, onderſcheidendlyk ſamengevoegt, voorgeſtelt word.

HIER BY KOMT

een volledig Kort-begrip der *Kerklyke Geſchiedeniſſe*, een vertoog der *Zedelyke*, en een ſchets der *Plichtvermanende Godgeleerdheit*, enz.

In het Latyn beſchreven door

PETRUS VAN MASTRICHT,

Doctor en Profeſſor der H. Godgeleerdheit op de Hooge School te Utrecht.

Naar den laatſten Druk in het Nederduitſch vertaalt, benevens de *Lykrede* van den vermaarden Hoogleeraar HENRICUS PONTANUS, over het Afſterven van den Hoogwaardigen Autheur.

EERSTE DEEL.

Met eene Voorrede van den HEER

CORNELIUS VANDER KEMP,

S. S. Theol. Doct. Profeſſor in de Praktikale Godgeleerdheit in het Illuſtre School, en Bedienaar des H. Euangeliums in de Gemeente te Rotterdam.

TE ROTTERDAM,

By { HENDRIK VAN PELT, DE WED. P. VAN GILST, JACOBUS BOSCH, EN ADRIANUS DOUCI, p. z. / *En te UTRECHT* by JAN JACOB VAN POOLSUM. } 1749

Titelblad van de Nederlandse uitgave uit 1749

THEORETICO-PRACTICA

THEOLOGIA,

QUA,

Per ſingula capita Theologica, pars exegetica, dogmatica, elenchtica & practica, perpetua ſucceſſione conjugantur.

EDITIO NOVA.

ACCEDUNT:

Hiſtoria Eccleſiaſtica plena fere, quanquam compendioſa: Idea Theologiæ Moralis: Hypotypoſis Theologiæ Aſceticæ &c.

AUCTORE

PETRO VAN MASTRICHT,

SS. Theol. in Academia Ultraj. Doctore & Profeſſore.

TOMUS PRIMUS.

TRAJECTI AD RHENUM.

Apud { W. VAN DE WATER, J. v. POOLSUM, J. WAGENS, G. v. PADDENBURG.

MDCCXXIV.

Titelblad van de Latijnse uitgave uit 1724

Op de afbeelding
van de hoogwaardige auteur,

Petrus van Mastricht

Lijfspreuk van de auteur:

Ὅταν γὰρ ἀσθενῶ, τότε δυνατός εἰμι
Want als ik zwak ben, dan ben ik machtig

De nooit volprezen kunst doet dus weer als herleven
het deftige gelaat, het wezen van Mastricht,
die tot hoogleraar in Gods kerk was verheven,
die Frankfurt, Duisburg en ook Utrecht heeft verlicht;

die d' academiejeugd op 't spoor der oude waarheid
geleid heeft, en bestuurd tot heil van Christus' kerk;
die deftig sprak en schreef, met ongewone klaarheid,
en noestig heeft gewrocht in zijnes Heeren werk.

Die zijn inwendig beeld schetst in deez' **Godgeleerdheid**,
waarin hij 's Heeren Woord zo keurig heeft verklaard,
de waarheid net geschift van allerlei verkeerdheid,
en kennis met praktijk zo bondig t'zaâm gepaard.

Die man vol deugd en eer! laat vrij de nijd hem honen,
hij is en blijft bemind bij die de Heere vreest.
Zijn ware beeltenis kan men zich licht vertonen
als men dit gaad'loos boek, en ook 's mans zinspreuk leest.

Adrianus Douci, P.z.

PETRVS VAN MASTRICHT,
Philosoph. en Theol. Doctor en Professor
op de Academien van Frankfort aan den Oder,
Düisburg, en Utrecht.
SIN SPREVK.

VOORREDE VAN PETRUS VAN MASTRICHT

Ik zal u, welwillende lezer, in deze voorrede niet met veel, maar wel met enkele dingen ophouden, opdat u de aard van deze heruitgave zult begrijpen.

Als u zich erover verwondert dat voor deze uitgave kleinere letters gebruikt zijn dan in de vorige uitgave, bedenk dan dat dit gedaan is om de twee delen van de eerste uitgave in één band te krijgen en daardoor u kosten te besparen. Hoewel dit niet gelukt is door zoveel complete toevoegingen, hebt u in elk geval dit voordeel, dat u nu in twee delen hebt wat u anders noodzakelijk in drie delen gehad zou hebben. En als dit het scherpe zicht van de ogen benadeelt, dacht ik dat het gemakkelijk de scherpziendheid van de ogen van de jonge mensen en ook de brillen van de oude mensen zou vergoeden.
Tegelijkertijd zult u in deze uitgave alles hebben wat u in de vorige uitgave had, en dat niet alleen van veel onvolkomenheden gezuiverd, maar ook minstens met een derde gedeelte vermeerderd.

In de *verklarende delen* van de vorige uitgave[20] heb ik de Bijbelteksten die ten grondslag van de hoofdzaken der godgeleerdheid gelegd worden, slechts summier voorgesteld vanwege de beperkte ruimte. In de huidige uitgave komen ze wat uitvoeriger naar voren, verklaard vanuit de filologie. Het doel hiervan is dat onze nazireeërs zich tot grondlegging van de godgeleerde hoofdzaken aan de fundamenten van de Schrift zouden gewennen. Hierin hebben wij ons zoveel mogelijk onthouden van termen uit de logica, die in het openbaar niet erg passend zijn. Wij hebben de zaken uit de aard en de natuur van de tekst afgeleid, opdat zij ook hierin zich aan de natuur der zaken zouden gewennen.

In de *weerleggende delen* hebben wij alle geschilpunten in vraagstukken ondergebracht, om de geschiedenis van elk geschilpunt, hun oorspronkelijke leugen en de uiteenlopende meningen des te gepaster aan te roeren.
Ook zal de lezer zo de middenweg van de rechtzinnigheid, tussen de aan beide kanten afwijkende onrechtzinnige gevoelens, des te gemakkelijker kunnen volgen, en hierdoor des te gemakkelijker en grondiger de moeilijkheden van beide afwijkende uitersten tegemoet kunnen treden.
Want ik meende dat het de grootste winst zou zijn in het bepalen van de geschilpunten, als u een juist zicht hebt op de doorgeschoten gevoelens van beide partijen.

20 Eerste editie uit 1682/1687.

In de *praktische delen* vinden er minder vaak uitweidingen plaats, opdat onze *Godgeleerdheid* niet al te dik zou worden en nog meer delen zou beslaan, en ik daardoor mijn doel om kort te zijn niet zou missen. In het bijzonder: een aandachtige lezer kan de uitweidingen zonder grote moeite opmaken uit de bijeengebrachte getuigenissen van de Heilige Schrift, wanneer die wat aandachtiger overwogen worden. Dit geldt vooral als de lezer erop let dat niet alle getuigenissen van de Heilige Schrift tot bewijs, maar sommige alleen ter verduidelijking bijgevoegd zijn.

Bij het *achtste boek*, over de bedeling van het genadeverbond door alle eeuwen van de kerk heen, is de kerkgeschiedenis bijgevoegd, weliswaar volledig, maar beknopt.
Ten aanzien van het Oude Testament zult u daarin vinden: de vooraanstaande personen van de afzonderlijke tijden van de kerk, zowel burgerlijke als kerkelijke: aartsvaders, rechters, koningen van beide koninkrijken, zowel van het Joodse als van het Israëlitische rijk, en de meest vermeldenswaardige dingen van elk in het bijzonder.
Ten aanzien van het Nieuwe Testament zult u daarin tegenkomen:

- De roomse keizers en pausen, elk in het bijzonder, in hetgeen bij hen het vermeldenswaardigst is.
- De toestanden van de godgeleerdheid en de ketterijen en dwalingen die daar doorlopend van afwijken.
- De toestanden van de kerk en haar voortplanters: patriarchen, profeten, apostelen, evangelisten, van wie de geschiedenis, elk in het bijzonder, voltooid wordt.
- De hulpmiddelen voor de voortplanting, namelijk: de kerkelijke schrijvers, de synoden, de scholen, de vorm van kerkregering, vervolgingen, martelaarschappen en dergelijke dingen meer, die tot de kerk behoren.

Ik geloof dat door deze dingen aan alles wat voor een volledige kerkgeschiedenis vereist kan worden, tegemoetgekomen wordt, maar wel beknopt, omdat ik er anders veel dikke boeken van had moeten maken. Ik was al begonnen aan een vrij uitvoerig werk over de *Lotgevallen van de kerk*, dat als een commentaar op de korte samenvatting van de eerste uitgave zou kunnen dienen.
Daarmee was ik tot aan de geschiedenis van de aartsvader Izak gekomen. Maar ik merkte dat dit werk mij te veel moeite ging kosten, mijn gevorderde leeftijd in aanmerking genomen, en ik overwoog dat het andere dingen zou uitsluiten die nuttiger voor de kerk zouden zijn. Daarom heb ik het, als het ware uit wanhoop, beperkt tot de samenvatting die u hier ziet.
Als u tegelijkertijd een volledig overzicht van de kerkgeschiedenis wilt hebben, dan zou – dit weet ik zeker – boven vele anderen de zeer vermaarde en nu zalige Spanheim in zijn historische werken u tevredenstellen. Deze worden momenteel te Leiden gedrukt, wat voorspoedig verloopt. Moge God ze met Zijn zegen begunstigen, opdat ze binnenkort het licht zullen zien.

Opdat u de orde en de samenhang van ons beknopte overzicht in wat langere paragrafen des te beter zult kunnen volgen, zal ik trachten u te hulp te komen door een afzonderlijke schets die in het achtste boek aan de kerkgeschiedenis voorafgaat.
Met de oneindige verschillen en twisten van de tijdrekenaars heb ik mij niet willen inlaten. Ik ben ermee tevreden het meest aanvaarde gevoelen te volgen.

In deze uitgave is een schets van de *zedelijke godgeleerdheid*[21] toegevoegd, tot vervollediging van de godgeleerde systematische samenvatting. Deze schets gaat over de christelijke deugden zondermeer. Bij elke deugd heb ik haar natuur, kentekenen, goede dingen en hulpmiddelen gevoegd, in een zo kernachtig mogelijke stijl, zodat hiervoor een aandachtige lezer vereist is.

Ik heb de leermethode van de vermaarde Amesius gevolgd, in zijn *Merg van de godgeleerdheid* en *Gewetensgevallen*. Deze leek mij zo gepast en gemakkelijk, dat ik geen andere daarvoor in de plaats heb willen of hoeven stellen.
Weliswaar heb ik eerst een voornemen gehad om in deze dingen uitvoeriger te zijn, wat blijkt uit drie disputen die alleen over de geloofsgehoorzaamheid gehouden zijn. Daarna, omdat ik mijn leeftijd wantrouwde en daardoor naar een ander uiterste doorgeslagen ben, ben ik te beknopt geweest, zodat ik die drie disputen in enkele regels samengevat heb. Uiteindelijk ben ik in het vervolg op een middenweg terechtgekomen, opdat mijn schets niet al te dor en te mager zou zijn, noch de lezer maar weinig zou helpen.
Ook heb ik er een schets van de *ascetische godgeleerdheid*[22] aan toegevoegd. Deze gaat over de deugden in alle omstandigheden van het leven, ofwel over de oefeningen van de godzaligheid, in vier boeken. Ze zouden stuk voor stuk in meer hoofdpunten (die nu tot één zijn samengevat) voorgesteld zijn, wanneer mij niet de vrees voor een te grote langdradigheid weerhouden had. U zult echter wel de meeste en de beste dingen vinden, die zonder moeite tot meer dingen uitgebreid kunnen worden, als de zaak het vereist.
Ik heb hier een weg moeten inslaan die door de protestanten niet veel betreden is, omdat ik gedurig met de vijanden van de waarheid in het strijdperk heb moeten treden. De Britten hebben her en der meer gedaan, en ik raad u zeker aan om hen te vergelijken.

Ten opzichte van de zedelijke en ook de ascetische zaken had ik uitvoeriger moeten zijn. Echter, dit wordt mij wegens mijn bijna zeventigjarige leeftijd niet vergund en deze uitgave mag niet te lang vertraagd worden. Daarom wens ik niets meer dan dat geleerde mannen, die onze tijd in zo'n grote menigte voortbrengt, hun levensgeesten die zij nu in minder noodzakelijke en onnuttige dingen uitputten, tot deze meer praktische dingen zullen besteden. Zij zullen zoveel moeite en ook nuttigheid ondervinden, dat zij zich hieruit geen mindere lof en roem

21 In deze heruitgave wordt dit 'De geloofsgehoorzaamheid' genoemd.
22 In deze heruitgave wordt dit 'De praktijk der godzaligheid' genoemd.

kunnen beloven dan uit hun huidige ijdele en onnuttige geschriften, met daarbij een veel grotere bevordering van Gods heerlijkheid en de opbouw en stichting van de kerk.

Dan nog de registers. Het register van de Schriftplaatsen heb ik geheel en al overgelaten aan de getrouwheid van de zeer geachte en zeer geleerde jongeman Guilielmus Mullerus, die binnenkort tot kandidaat van de heilige kerkelijke bediening bevorderd zal worden. Hij heeft de teksten in het register uit een grote menigte Schriftplaatsen uitgezocht. De andere registers heb ik zelf opgemaakt, met zijn hulp en dienst.

Tot slot, opdat u de nuttigheid van ons werk ook in uw preken zult hebben, vermaan ik dit ene: dat u nauwkeurig let op de hoofdinhoud van uw tekst en dat u dan in ons werk, door middel van de hoofdpunten, die dingen vergelijkt die voor uw zaak de meest gepaste zullen zijn. Doe dit met zoveel inspanning van de krachten van uw verstand, dat u de betekenis en de krachtdadigheid van de Schriftplaatsen zult begrijpen, zowel tot uitweiding als tot bewijs, zoveel genoeg is.

Nu ik dit kort vooraf gezegd heb, verwijs ik u naar het werk zelf.

HOOFDSTUK 1

DE NATUUR VAN DE GODGELEERDHEID

1 Timótheüs 6:2-4

Leer en vermaan deze dingen. Indien iemand een andere leer leert, en niet overeenkomt met de gezonde woorden van onzen Heere Jezus Christus, en met de leer die naar de godzaligheid is, die is opgeblazen en weet niets ...

1. § 1. Het eerste wat vooraf gekend moet worden: de natuur van de godgeleerdheid

De theoretisch-praktische godgeleerdheid zullen wij, naar de aard en natuur van allerlei leringen, in twee stukken verdelen:

- De dingen die vooraf gekend moeten worden.
- Het systeem zelf.

De vooraf te kennen zaken stellen ons in boek 1 drie stukken voor: de natuur, de regel en de verdeling van de godgeleerdheid. De natuur van iedere zaak wordt ons nergens anders duidelijker door openbaar dan door een nauwkeurige definitie, die de gedefinieerde zaak vooronderstelt. In dit hoofdstuk vindt u eerst een voorafgaande inleiding over de methode om de godgeleerdheid te onderwijzen. Daarna zullen wij de gedefinieerde zaak, namelijk de christelijke theoretisch-praktische godgeleerdheid, en haar definitie beschouwen. Haar definitie is: *Een leer om voor God te leven door Christus*. Tot een grondslag van alles zullen wij de bovenstaande tekst uit 1 Timótheüs 6:2-4 leggen.

HET VERKLARENDE DEEL

1. § 2. De exegese van de tekst

De apostel wil zijn brief eindigen en geeft in deze tekst aan Timótheüs een zeer ernstige vermaning en waarschuwing aangaande de ware en de valse godgeleerdheid. Hij moet op de eerstgenoemde aandringen, maar van de laatstgenoemde wegvluchten.

Woorden die gemarkeerd zijn met een *, staan in de 'Verklarende woordenlijst' op pagina 869 e.v.

Hierin vinden we de volgende dingen:

A. Een *vermaning om het goede na te jagen*, in deze woorden: ταῦτα δίδασκε καὶ παρακάλει, 'leer en vermaan deze dingen'.

1. Wij vinden hier het *onderwerp* van de vermaning: ταῦτα, 'die' of 'deze dingen', te weten: '... die ik geleerd heb, niet alleen in de onmiddellijk hieraan voorafgaande woorden, maar ook door deze hele brief heen, ja, ook gedurende de hele loop van mijn bediening. Steeds heb ik, zowel met mijn levende stem als in geschrifte, de hele heilige godgeleerdheid verklaard' (vgl. Hand. 20:27). Hier wordt aan Timótheüs de hele christelijke godgeleerdheid aanbevolen. Dit geeft niet alleen de tegenstelling in het volgende vers: εἴ τις ἑτεροδιδασκαλεῖ, 'indien iemand een andere leer leert', maar ook de parallelle Schriftplaats 2 Timothéüs 1:13 te kennen.

2. Wij vinden hier een *dubbele plicht* van de vermaning, die omtrent de godgeleerdheid waargenomen moest worden. Timótheüs moest de godgeleerdheid:

a. Leren. δίδασκε, 'leer', dat is: hij moest het verstand onderwijzen. Enerzijds door het uitleggen van de ware leerstukken, anderzijds door het weerleggen van de onware leerstukken.

b. Vermanen. παρακάλει, 'vermaan', 'wek op'. Dit moest hij doen door het gemoed en de wil te bewegen en gaande te maken, om datgene wat het verstand begrepen heeft, over te brengen tot de praktijk. De praktijk is het voornaamste doel en het hoogste toppunt van de godgeleerdheid. Want het grondwoord παραλεῖν betekent 'iemand roepen' of 'toeroepen', namelijk tot een plicht. Ik roep een ander vooral om:

- Wanneer ik vadsig en slaperig ben, mij op te wekken.
- Wanneer ik traag ben, mij aan te zetten en met vriendelijke woorden te leiden.
- Wanneer ik bedroefd ben, mij te vertroosten; enzovoort.

Daarom betekent dit woord heel vaak 'vermanen', 'vragen', 'vertroosten'. Iemand die al deze dingen doet, is een παράκλητος, 'vermaner', 'vertrooster' (Joh. 14:16). Zie Johannes Tarnovius, *Exercitationes Biblicae* (Bijbelse oefeningen). Dit alles behoort tot de praktijk.

Hier moet echter ook opgemerkt worden dat de apostel deze dubbele plicht betracht wil hebben omtrent een en hetzelfde voorwerp, dat in het meervoud staat: ταῦτα, 'die' of 'deze dingen'. Hiermee geeft hij te kennen dat theorie en praktijk in het geheel van de godgeleerdheid samengevoegd moeten worden, zodat deze twee zaken, als twee *wezenlijke* delen,* de godgeleerdheid uitmaken. Maar ze moeten ook samengevoegd worden in alle afzonderlijke *integrale* delen* van de godgeleerdheid, zodat ieder artikel ervan zijn theorie én zijn praktijk heeft.

B. Een *vermaning om het kwade te ontvluchten*, namelijk de valse leraars en hun leer.

Hierbij tekent de apostel drie zaken aan:

1. De *valse leer*. Daarvan noemt hij vooral vier kenmerken, waardoor ze van de ware leer onderscheiden wordt:

a. Zij leren anders. In het Grieks staat: ἑτεροδιδασκαλεῖ. Ze leren óf 'iets anders', óf 'op een andere wijze' dan hijzelf met de andere apostelen geleerd had. Dat wil zeggen: wat in strijd is met de profeten en de apostelen (Ef. 2:20; Gal. 1:8,9; Jes. 8:20; Gal. 6:16).

b. Zij blijven niet in die dingen. In het Grieks staat: μὴ προσέρχεται. Dit woord wordt in de Vulgaat vertaald als 'niet berust'; namelijk óf door erbij te doen, óf door eraf te doen. De valse leraars verachten dus Gods waarschuwing (Deut. 4:1,2; 12:31; Openb. 22:18,19).

c. Zij leren niet de gezonde woorden van Christus, ofwel aangaande Christus. Dit gebeurt door een van tweeën:

(1) Ze leren Christus, 'de Kracht Gods en de Wijsheid Gods' (1 Kor. 1:24) in het geheel niet.

(2) Áls ze Hem leren, doen ze dat echter niet gezond en rechtzinnig, maar ze dragen het Woord te koop (2 Kor. 2:17), hetzij aangaande de Persoon, hetzij aangaande de ambten, hetzij aangaande de weldaden van Christus.

d. Zij leren geen *leer die naar de godzaligheid is*. Met deze woorden geeft de apostel bij wijze van tegenstelling een nauwkeurige definitie van de ware godgeleerdheid.

(1) Het algemene begrip* van de godgeleerdheid is 'een leer', omdat ze door toepassing *onderwezen*, dat is: ons door anderen geleerd moet worden (Joh. 6:45). Niet alleen alle andere wetenschap, maar ook zelfs de natuurlijke godgeleerdheid wordt veeleer *zelf geleerd.* Maar deze, zeg ik, moet ons door anderen geleerd worden, niet alleen door mensen, maar ook door God Zelf. En dat niet alleen uitwendig door het Woord, maar ook inwendig door de Geest. Hierom wordt dus van ons gezegd dat wij לִמּוּדֵי יְהוָֹה (limudēy Jehovāh), 'van den HEERE geleerd zijn' (Jes. 54:13).

(2) Het onderscheidende begrip* ligt in de woorden κατ᾽ εὐσέβειαν, 'naar de godzaligheid'. Alsof men zei: 'Een leer om op de rechte wijze te dienen en te eren', namelijk God. Dit wordt elders op synonieme wijze uitgedrukt door 'Gode leven' door Christus (Rom. 6:11). Vandaar dat de godgeleerdheid een 'woord des levens' genoemd wordt (Hand. 5:20). Hieruit vloeit dus voort dat de christelijke godgeleerdheid het allerbeste gedefinieerd wordt als: *Een leer om voor God te leven door Christus.* Maar hierover elders meer.

2. De apostel tekent hier ook de *valse leraars*. Hij zegt: 'Die is opgeblazen en weet niets ...'

3. De *vruchten en uitwerkingen* van beide, namelijk van de valse leer en van de valse leraars. Hij zegt: 'Uit die komt nijd, twist ...' Maar het is hier de plaats niet om daarover te spreken.

3. Richt en bestuurt ze ons leven nergens anders dan Godewaarts, anders gezegd: tot roem en heerlijkheid van God, die in onze eeuwige zaligheid volmaakt zal worden?
4. Stelt ze het fundament van al dat leven alleen in Christus? (Joh. 15:4).
Deze zaken zijn de voornaamste kenmerken van de ware en oprechte godgeleerdheid, gevoegd bij de dingen die wij al eerder opgesomd hebben (zie § 37).

Onderzoek van de godgeleerden
Maar laten wij ook de godgeleerden en de christenen onderzoeken. Ieder moet zichzelf toetsen en onderzoeken:
a. Is hij niet alleen door mensen of uit boeken onderwezen, maar veeleer door God Zelf (Gal. 1:1)?
b. Is hij niet onderwezen om te disputeren en te argumenteren, maar om te leven?
c. Is hij onderwezen om niet voor zichzelf, niet voor de wereld, niet voor de mensen te leven, maar voor God?
d. Is hij geleerd om voor God te leven door Christus, ofwel: door de kracht van Christus alleen?
Deze zaken zijn de voornaamste kenmerken van een echte en ware godgeleerde ofwel christen, die uit de definitie van de godgeleerdheid voortvloeien. Want de natuur en aard van een zaak wordt nergens volmaakter door begrepen en verstaan, dan uit een nauwkeurige definitie daarvan.

1. § 51. Derde gebruik: tot vermaning om voor God te leven
Dit is het voornaamste gebruik: laten wij ernaar staan om alleen voor God te leven door Christus, omdat wij godgeleerden en christenen zijn, ja, ook nadrukkelijk aan de godgeleerdheid zijn toegewijd overeenkomstig onze belijdenis.
Wij moeten wat dit betreft vier zaken wat duidelijker voorstellen.

Wat eist het leven voor God van stuk tot stuk? Dit strekt zich uit over het hele stelsel van de godgeleerdheid, en wij zullen het met Gods hulp punt voor punt verklaren. Toch, als we dit in een kort begrip voorstellen, sluit het in het algemeen in dat wij:
1. God tot het enige Voorwerp van dit geestelijke leven stellen (Ps. 16:8). Dat is: dat wij met ons hele leven alleen trachten God te dienen en Hem te behagen (Gal. 1:10; 2 Kor. 5:9). Dit betekent in de Heilige Schrift zoveel als 'voor God leven'.
2. Gods wil maken tot het enige richtsnoer van ons leven (1 Petr. 4:2,6), en dit betekent 'naar God leven'.
3. Ons God voorstellen tot het oogmerk van ons hele leven (Filipp. 1:20,21; 2 Kor. 5:9).
4. Dat alles betrachten en ook doen in de kracht van God.

Dus, zoals wij al eerder geleerd hebben, is 'voor God leven' in het algemeen niets anders dan alle daden van het natuurlijke, burgerlijke en geestelijke

leven richten naar het voorschrift van Gods Woord, tot Gods eer en heerlijkheid, door Gods inwendige werkende kracht.
In het bijzonder vereist dit de drie volgende zaken.

1. § 52. Een drieërlei oogmerk
Wij moeten ons ten eerste een wettig oogmerk van ons leven voorstellen, om niet op het onzekere te lopen en in de lucht te schermen (1 Kor. 9:26), zoals een boogschutter zonder doel. Want het doel bestuurt het gebruik van de middelen, neemt de walg en weerzin ervan weg, of verzacht en matigt die op zijn minst. Dan vergeten wij hetgeen achter ons is en strekken ons uit tot hetgeen voor is (Filipp. 3:14).
Het wettige oogmerk van het leven is volstrekt drieërlei:
1. Het hoogste doel is Gods eer en heerlijkheid. Daartoe zijn wij geschapen (Jes. 43:7), daartoe ook herschapen en wedergeboren (1 Kor. 6:20), ja, daartoe ook geroepen door het Evangelie (Matth. 5:16). Laten wij daarom in al onze daden hiertoe gedreven worden (1 Kor. 10:31). Laten wij ons en al het onze daartoe bereidwillig overgeven (Filipp. 1:20,21).
2. Het middelste doel is de zaligheid van onze eigen ziel (1 Petr. 1:9). Daarin wordt God het allermeest verheerlijkt. Bijgevolg zijn wij verplicht dit na Gods eer in het bijzonder te betrachten en te zoeken.
3. Het laagste doel is het voordeel en nut van de naaste. Want wij zijn niet voor onszelf alleen geschapen, maar ook voor de naaste. Hiertoe richtte en schikte Paulus zichzelf en al het zijne (1 Kor. 9:19,21). Dit deed de Zaligmaker ook (Matth. 18:11). Hiertoe moeten ook wij ons en onze daden schikken, namelijk dat wij het heil en de zaligheid van onze naasten bevorderen, hun met dat doel met een heilig levensvoorbeeld voorlichten, en alle ergernissen uiterst zorgvuldig vermijden (1 Kor. 10:32).

1. § 53. Een drievoudig richtsnoer
Ten tweede moeten wij al onze daden tot dat oogmerk richten, volgens het rechte richtsnoer dat ook weer drievoudig is:
1. Het Woord van God (Ps. 119:17; Gal. 6:16).
2. Het leven van Christus, naar Wie wij christenen genoemd worden. Zijn leven prijst Hij Zelf ons aan (Matth. 11:29), en Paulus belijdt dat hij het nagevolgd heeft (1 Kor. 11:1). Daardoor is het dat Christus in ons leeft (Gal. 2:20) en in ons uitblinkt en doorstraalt (2 Kor. 4:10). Zijn leven is voor ons leven een allernauwkeurigst voorbeeld en voorschrift.
3. Ons eigen geweten, dat door Gods Woord terdege onderricht en gevormd is (Hand. 24:16). Het geweten is een richtsnoer en ook een aan God ondergeschikte rechter.

1. § 54. Een evenwichtige orde
Wij moeten ten derde in al deze betrachtingen een evenwichtige orde volgen. In deze orde achten wij in het algemeen de geestelijke dingen boven de lichamelijke dingen. Ik zeg: wij achten de geestelijke dingen hoger, maar op zo'n

manier dat wij ook de lichamelijke dingen niet geheel en al verwaarlozen (Matth. 6:33; Joh. 6:27). Dit gebeurt op de volgende manieren:
1. Wanneer wij, als de lichamelijke en de geestelijke dingen tegelijk voorkomen, zodat we niet aan allebei tegelijk zorg kunnen besteden, tot welgevallen van God de lichamelijke dingen eerder (als namelijk het overige van gelijk gewicht is) laten liggen dan de geestelijke (Hebr. 10:34; 11:26).
2. Wanneer wij tot welgevallen van God voor de aardse zaken zelf zorgen met een geestelijk hart en gemoed, 'voor God' (*pro Deo*, dat is: naar Gods voorschrift), tot Zijn eer en heerlijkheid, tot dienst en nut van Gods Koninkrijk, en tot groei en bevordering van ons geestelijk leven.
3. Wanneer wij niet alleen elke terugkomende zevende dag van ons leven, maar ook stukjes van de afzonderlijke dagen voor God wegleggen en afzonderen, waarin wij ons geheel en al aan God en Goddelijke zaken overgeven. Zulke gezette uren stelde David zich (Ps. 55:18), en Daniël (Dan. 6:11).

1. § 55. Beweegredenen om voor God te leven
Om op deze manier voor God te leven, moeten wij ons door de volgende redenen laten overhalen:
1. Wij zijn kinderen van God, Die leeft. Zouden wij dan ook niet leven, en voor Hem leven, tot Zijn heerlijkheid en naar Zijn voorschrift, Die onze Vader is (Mal. 1:6)?
2. Wij zijn Christus' leden, met Hem verenigd, Die in de Zijnen leeft (Gal. 2:20). Zullen wij dan niet leven in Hem? Zullen wij in Hem Die levend is, dood zijn?
3. Wij hebben in Christus de Geest des levens (Rom. 8:14). Zouden wij dan als doden neerliggen?
4. Wij zijn (als wij tenminste ware christenen zijn) levende leden, levende stenen (1 Petr. 2:4,5), begiftigd met een levend geloof (Jak. 2:17,26). Zouden wij dan niet door het geloof leven? Vooral aangezien het leven niets anders is dan een vermogen om van zichzelf te werken; en waartoe een vermogen als het niet gaat om de daad?
5. Wij hebben een levende en levendmakende God (Rom. 9:26; 1 Thess. 1:9). Wij hebben:
   - De Vader, Die ons het leven schenkt (Gen. 2:7), en wel een geestelijk en onsterfelijk leven.
   - De Zoon, Die door Zijn dood het leven voor ons verkregen en hersteld heeft (Ef. 2:5).
   - De Heilige Geest, Die door de wedergeboorte de zaden van het geestelijke leven toebrengt (Joh. 3:5,6), en dat uit een levend zaad (1 Petr. 1:23). Waartoe anders dan opdat wij voor Hem zouden leven? En opdat wij ons leven aan de drie-enige God zouden overgeven?

6. In het bijzonder heeft de Heiland Jezus Zichzelf en al het Zijne, Zijn leven, dood, opstanding en alles hiertoe ten koste gelegd, 'opdat degenen die leven, niet meer zichzelven zouden leven, maar Dien Die voor hen gestorven en opgewekt is' (2 Kor. 5:15). Hierom 'leeft niemand van ons zichzelven, en sterft niemand zichzelven. Want hetzij dat wij leven, wij leven den Heere. ... Want

daartoe is Christus ook gestorven en opgestaan ...' (Rom. 14:7-9).
7. Ja, hiertoe heeft Hij ons geschapen, bewaart Hij ons en overlaadt Hij ons met allerlei geestelijke en lichamelijke weldaden, opdat wij voor Hem zouden leven. Hiertoe roept en nodigt Hij ons dagelijks door de bevelen van Zijn Woord. Zou Hij dit alles tevergeefs gedaan hebben en nog doen (2 Kor. 6:1)? Zeker zou Hij het tevergeefs gedaan hebben, als wij ons leven niet opdragen aan God, indien Hij maar tevergeefs en niet zelfs tot de eeuwige dood ons het leven en alle dingen meegedeeld heeft.
8. Voor wie zouden wij liever leven dan voor onze beste Schepper, onze getrouwste Verlosser, onze zoetste en aangenaamste Leidsman en Voorspraak?
9. Voeg hier nog aan toe dat als wij hier in de tijd niet begonnen hebben voor God te leven, wij daar in de eeuwigheid niet mee door zullen gaan. Want het is een eeuwigdurend leven, dat eenmaal hier begonnen is (Joh. 3:36; 1 Joh. 3:15).

1. § 56. De manier om voor God te leven
Wij moeten erop toezien dat wij deze zaak, namelijk om voor God te leven, op de volgende manier betrachten:
1. Oprecht en volkomen. Wij moeten alle daden van ons leven inrichten tot alles wat voor God welbehaaglijk is (Jer. 42:3,5), en ons van alle kwaad bedwingen (Ps. 119:101). Dit betekent bij de apostel 'altijd overvloedig zijn in het werk des Heeren' (1 Kor. 15:58).
2. IJverig, met vurigheid, en 'toebrengende alle naarstigheid' (2 Petr. 1:5). Wij moeten onze eerste en voornaamste zorg hieraan besteden (Matth. 6:33; Luk. 10:40).
3. Standvastig, zoals de apostel zegt: 'Standvastig, onbeweeglijk' (1 Kor. 15:58). Niet vluchtig, nu en dan, maar altijd en gedurig (1 Kron. 16:11; Matth. 24:13), door hoop en vrees heen volstrekt onbuigbaar (Dan. 3:17,18).
Meer soortgelijke dingen zullen zonder moeite, naargelang de zaak vereist, bijeengebracht kunnen worden.

1. § 57. Middelen om voor God te leven
Om voor God te kunnen leven, moeten wij ook de middelen ter harte nemen.
1. Onder de middelen munt als eerste de wedergeboorte uit (Joh. 3:5). Daardoor wordt aan degenen die dood zijn in de zonde, het eerste beginsel van het geestelijke leven teruggegeven en hersteld, en daardoor worden wij 'levend gemaakt' (Ef. 2:1,5,6). Vóór de wedergeboorte is het volstrekt onmogelijk om enige daad die in geestelijk opzicht levend is, voort te brengen. Want 'al wat uit het vlees is, dat is vlees; en al wat uit den Geest is, dat is geest' (Joh. 3:6; Rom. 8:7).
2. Het tweede middel is het ware en levende geloof, want hierdoor leeft de rechtvaardige (Rom. 1:17; Gal. 2:20).
3. Het derde middel is de vereniging met Christus, die door het geloof en door de Geest gemaakt wordt, opdat wij door Christus voor God leven (Rom. 6:11), en opdat Christus in ons leeft (Gal. 2:20). Want zonder Christus kunnen wij

niets doen (Joh. 15:5), evenals wij met en in Christus alles vermogen (Joh. 15:5; Filipp. 4:13).
4. Het vierde middel is een vast en onbeweeglijk voornemen om voor God te leven en Hem te dienen (Ps. 119:44; Hebr. 13:18).
5. Het vijfde middel is een ernstige en aanhoudende poging en ijver om te verkrijgen wat wij ernstig voornemen, met inspanning van al onze krachten (2 Kor. 5:9; Hand. 24:16).
6. Het zesde middel is vurige en brandende gebeden, waarmee wij God als het ware vermoeien, opdat Hij ons levend zal maken, in ons een nieuw hart zal scheppen en het goede werk dat Hij in ons begonnen heeft, bewaren en vruchtbaar zal maken, totdat het het eeuwige leven bereikt (1 Kor. 15:10; 1 Thess. 5:23,24).

'En zovelen als er naar dezen regel zullen wandelen, over dezelve zal zijn vrede en barmhartigheid' (Gal. 6:16).

Meer soortgelijke dingen zullen in het deel [6-B] over 'De praktijk der godzaligheid' aan de orde komen.

HOOFDSTUK 1

HET ZALIGMAKENDE GELOOF

Johannes 1:11 en 12

Hij is gekomen tot het Zijne, en de Zijnen hebben Hem niet aangenomen. Maar zovelen Hem aangenomen hebben, dien heeft Hij macht gegeven kinderen Gods te worden, namelijk die in Zijn Naam geloven.

1. § 1. Het geloof is het eerste deel van de godgeleerdheid en van het geestelijke leven

Het leven voor God, waarvan de Heilige Schrift het richtsnoer is, omvat evenals het natuurlijke leven twee daden:

- De eerste is de daad* waardoor wij geestelijk *kunnen* werken, die het geloof waardoor een rechtvaardige leeft, teweegbrengt (Rom. 1:17; Gal. 2:20).
- De tweede daad* zijn de werkzaamheden die het geloof voortbrengt, namelijk de daden van *gehoorzaamheid*, waardoor het geloof 'werkende' is (Gal. 5:6).

Het eerste in het geestelijke leven is dus het *geloof*, waarin twee zaken besloten liggen:

- De 'hebbelijkheid'* (*habitus*) waardoor en waarmee wij geloven, ofwel het geloof *waardoor* wij geloven.
- Het 'voorwerp' dat (of: waarin) wij geloven, ofwel het geloof *dat* wij geloven.

Het geloof zullen wij in dit hoofdstuk verklaren. De bovenstaande tekst licht ons hierin voor en de uitleg van deze tekst zal ons de meeste wezenlijke zaken van het geloof aanwijzen.

HET VERKLARENDE DEEL

1. § 2. De exegese van de tekst

De tekst stelt ons het stuk van het geloof voor in twee delen.

A. Het eerste deel vertoont ons het *ongeloof* van het Joodse volk, in de verwerping van Christus, hoewel Hij Zichzelf aanbood.
Letten wij hier op:

1. De *ongelovigen*, οἱ ἴδιοι, 'de Zijnen', namelijk door recht, zowel van schepping en besturing (vers 3-11), als van verlossing en verbondmaking, die hun althans waren aangeboden, ook al waren ze door hen niet aangenomen. Door dit recht zijn alleen de uitverkorenen ἴδιοι τοῦ Θεοῦ, 'de eigenen Gods' (vgl. Gal. 5:24).

2. Het *aanbod*, dat zij door hun ongeloof verworpen hebben, ἦλθεν, 'Hij is gekomen', dat is: Hij is tot hen gekomen door Zijn menswording, waardoor Hij Zichzelf tot een Middelaar aan hen aangeboden heeft, om met geloof aangenomen te worden.

3. Het *ongeloof,* volgens de woorden van de tekst: 'En de Zijnen hebben Hem niet aangenomen.' Dat wil zeggen:
- Óf eenvoudig:* zij hebben Hem niet willen aannemen, niet als hun Zaligmaker en niet als hun Heere.
- Óf in een bepaald opzicht: áls zij Hem al als de Zaligmaker aannemen, om van Hem vergeving der zonden en zaligheid te ontvangen (wat de geveinsden soms doen), dan toch niet als Koning en Heere, aan Wie zij zich zouden onderwerpen (Luk. 19:27).

B. Het tweede deel vertoont ons het *geloof*. 'Maar zovelen Hem aangenomen hebben, dien heeft Hij macht gegeven kinderen Gods te worden, namelijk die in Zijn Naam geloven.'
Deze woorden geven te kennen:

1. Enerzijds, het *geloof* waardoor 'zovelen Hem aangenomen hebben'. Hier wordt gewezen op:
a. De gelovigen: 'zovelen', ὅσοι, namelijk *allen* en elk in het bijzonder van deze stand, en wel zij *alleen*.
b. Het geloof ofwel de daad van geloven: παρέλαβον, 'zij hebben Hem aangenomen', dat is: 'Zij hebben Hem willen hebben' als hun enige Middelaar, en zo ook als:
- Hun Priester, Die hen verlost door Zijn opgeofferd bloed.
- Hun Koning, om hen door Zijn Woord en Geest te regeren.
- Hun Profeet, om hen te leren.

c. Het Voorwerp van het geloof: αὐτὸν, 'Hem'. Namelijk, niet alleen Zijn *woorden* en evangelische beloften, en ook niet alleen Zijn *weldaden*, de vergeving der zonden, het eeuwige leven; maar *Hem Zelf*. Dat is: ten eerste Zijn *Persoon*, om met Hem verenigd te worden; en dan ook Zijn *weldaden*, om met Hem gemeenschap te krijgen aan Zijn goederen; volgens de inhoud van de Goddelijke schenking en aanbieding (Rom. 8:32).

2. Anderzijds, de *vrucht* van het geloof: 'Hij heeft hun macht gegeven om kinderen Gods te worden.' Deze woorden wijzen aan:

a. De Springbron van deze vrucht: ἔδωκεν, 'Hij heeft gegeven', en van de krachtdadigheid van het geloof met betrekking tot de geestelijke weldaden. Het geloof brengt ons die namelijk niet teweeg door zijn inwendige waardigheid of verdienste, maar door een loutere schenking, gift en goedgunstigheid van God, waarbuiten het zaligmakende geloof zelf volstrekt niets tot zaligheid zou kunnen uitwerken.

b. De vrucht van het geloof zelf: ἐξουσία τῆς υἱοθεσίας, 'de macht van aanneming tot kinderen'. Daarin ligt begrepen:

- Ten eerste, de vereniging met Christus als met een Broeder, door Wie wij één God en Vader met Hem verkrijgen (Joh. 20:17).
- Daarna, de gemeenschap aan al Zijn weldaden, bij wijze van een erfenis. Zoals de natuurlijke Zoon van God Zelf, onder de titel van erfenis, alles van Zijn Vader bezit (Ps. 2:8), zo bezitten ook wij, door recht van erfenis, alles van Hem (Rom. 8:17).

En omdat dit kindschap de genieting van God als het hoogste Einddoel insluit, volgt daaruit dat het geloof niet op Christus alleen als Middelaar, maar ook op God als het hoogste Einddoel, betrokken moet worden (Joh. 14:1).

c. De voorwaarde die tot het schenken van die vrucht vooraf vereist wordt: 'Die in Zijn Naam geloven.' De reeds aangewezen 'aanneming' is een omschrijving van dit geloof. Letten wij hier op:

(1) De daad* van het geloof (*actus fidei*): πιστεύουσιν, 'die geloven'. Immers, de hebbelijkheid* van het geloof (*habitus fidei*) is niet genoeg; waar de hebbelijkheid kan en moet zijn, wordt ook de daad vereist.

(2) Het Voorwerp van het geloof: 'In Zijn Naam', te weten:

- Óf de Naam van God, Die direct daarvoor genoemd was, dat is: in God. Want: הוּא שְׁמוֹ וּשְׁמוֹ הוּא (huʾ šᵉmō ušᵉmō huʾ), 'Hij is Zijn Naam, en Zijn Naam is Hij', zoals de Joden gewoon zijn te zeggen.
- Óf de Naam van Christus, ofwel: in Christus, Die 'de Naam Gods' draagt בְּקִרְבּוֹ (bᵉqirbō), 'in Zijn binnenste' (Ex. 23:21).
- Óf de Naam van God en Christus, zodat er door aangewezen wordt dat het Voorwerp van het zaligmakende geloof is: God als het Einddoel, en Christus als de Middelaar.

(3) De betrekking van de daad tot haar Voorwerp, die te kennen wordt gegeven door het voorzetsel εἰς, 'in', 'in Zijn Naam'. Dit geeft aan dat het geloof zich tot het Voorwerp uitstrekt, niet alleen door kennis of door enige toestemming, maar vooral door een overeenstemming van de wil, waardoor men Christus als de komende Bruidegom, en Die Zich aan de Zijnen aanbiedt, boven alle anderen wil en wenst te hebben tot zijn Middelaar.

HET LEERSTELLIGE DEEL

1. § 3. De definitie van het zaligmakende geloof vanuit de tekst
Uit onze tekst Johannes 1:11 en 12 worden ons zo niet alle, dan toch wel de meeste bestanddelen van het zaligmakende geloof bekend, en in het bijzonder: *Het zaligmakende geloof is niets anders dan een daad van de gehele redelijke ziel, waardoor zij God aanneemt als haar hoogste Einddoel, en Christus als de enige Middelaar, opdat wij met Hem verenigd worden en, in die vereniging, met en door Hem de gemeenschap met Zijn weldaden verkrijgen.*

Ik zeg: de meeste dingen uit deze definitie worden in de tekst uitgedrukt:
1. De gedefinieerde zaak, het zaligmakende geloof, wordt uitgedrukt door 'die in Hem geloven'.
2. Dat het zaligmakende geloof bedoeld wordt, geeft de vrucht van het geloof te kennen, namelijk de 'aanneming tot kinderen'.
3. De zaligmakende daad* van het geloof wordt een 'aannemen' genoemd.
4. Het Voorwerp, namelijk God, als het hoogste Einddoel, wordt weliswaar niet uitgedrukt, tenzij u de spreekwijze 'in Zijn Naam' wilt betrekken op God, Die direct daarvóór genoemd is. Evenwel wordt dit volkomen zeker voorondersteld in het secundaire Voorwerp, 'zovelen Hem aangenomen hebben'. Want niemand kan Christus als Middelaar aannemen dan die God van tevoren aangenomen heeft als zijn hoogste Einddoel (Joh. 14:6).
5. Het doeleinde ofwel de vrucht van dit geloof of van de aanneming, namelijk de vereniging en gemeenschap met Christus, wordt in dit ene woord 'aanneming tot kinderen' begrepen. Daardoor worden wij, nadat wij Christus aangenomen hebben en Zijn broeders geworden zijn, erfgenamen Gods en mede-erfgenamen van Christus gemaakt. Hierin bestaat de gehele hoofdzaak van al onze gelukzaligheid.

Ondertussen zullen wij de afzonderlijke delen hiervan in het vervolg elk afzonderlijk aantonen en verklaren.

1. § 4. Etymologie van het woord 'geloof'
Het Latijnse woord *fides*, 'geloof', is zo genoemd van *fido*, 'ik vertrouw'. Het Griekse woord πίστις (pístis) komt van πέπεισται (pépeistai), 'hij is overreed'. Het Hebreeuwse woord אֱמוּנָה ('emunāh) komt van נֶאֱמַן (ne'eman), 'vast zijn'. Alhoewel het 'een overreding van het gemoed aangaande de waarheid van enige zaak' betekent (Mark. 15:32; Rom. 14:2), wordt het door de Latijnen oneigenlijk* gebruikt voor 'datgene wat het geloof uitmaakt', hetzij dat dit is:
- Een 'bewijs' en de 'inhoud' die de zaak leert (Hand. 17:31).
- De 'geloofwaardigheid' van de spreker (Rom. 3:3).
- De gezegde en geloofde 'zaak' (Gal. 1:23; 3:23).

In een striktere zin betekent 'geloof': die overreding van het gemoed, die ontstaat uit de geloofwaardigheid en getrouwheid van de spreker.

1. § 5. Onderscheidingen en verdelingen van het geloof

Evenals de overreding kan steunen op een dubbele geloofwaardigheid, zo baart zij ook een tweeërlei geloof: een Goddelijk* (*fides divina*) en een menselijk geloof (*fides humana*).

Het Goddelijke geloof, waarvan hier sprake is, betekent deze vier zaken:

1. Óf alleen een toestemming, die men geeft aan iets wat gezegd is. Dit wordt een 'historisch geloof' genoemd (zie Jak. 2:17-20).
2. Óf, meer in het bijzonder, de toestemming die men geeft aan de Goddelijke belofte aangaande het doen of aangaande het ontvangen van een wonder. Dit wordt een 'wondergeloof' genoemd, zowel actief (Matth. 17:20,21,31; 1 Kor. 13:2), als passief (Matth. 13:58; Mark. 5:34,36).
3. Óf een toestemming die bovendien enige goede, maar snel verdwijnende bewegingen in de wil verwekt (Matth. 13:21; Hebr. 6:4-6). Dit wordt een 'tijdgeloof' genoemd.
4. Óf een toestemming die ook zodanige bewegingen in de wil teweegbrengt, waardoor wij God voor ons aangrijpen als het hoogste Einddoel, en Christus als de enige Middelaar.

Dit is het geloof dat het 'zaligmakende geloof' genoemd wordt (zie Joh. 1:12; 3:16; Rom. 10:10). Het wordt niet zo genoemd omdat het de zaligheid uitwerkt of verdient, maar omdat het een voorwaarde is die, enkel en alleen volgens Gods welbehagen, tot de toebrenging van de zaligheid vooraf vereist wordt.

Dit zaligmakende geloof neemt men soms:

- Strikter, in een meer filosofische zin, zoals het één enkele daad betekent (Joh. 3:16).
- Ruimer, in een meer theologische zin, zoals het vele daden van het geloof te kennen geeft, die tot zaligheid vooraf vereist worden. Zo gaan in het zaligmakende geloof kennis, toestemming, aanneming en een persoonlijke toepassing samen. In deze zin zal het door ons in het vervolg genoemd en verklaard worden.

1. § 6. Het zaligmakende geloof is een daad

Wij noemen dit geloof een 'daad', en wel een daad van de 'redelijke ziel', die bestaat in een 'aannemen', namelijk in het aannemen van God als het Einddoel, en van Christus als de enige Middelaar. De doeleinden en de vruchten daarvan zijn zowel de vereniging met Christus als de gemeenschap met Hem. De afzonderlijke delen hiervan zullen wij elk in het bijzonder kort voorstellen. Het geloof, dat tot zaligheid vereist wordt, is dus een daad.

Er is zeker wel een zadelijk geloof (ofwel een geloofskiem,* *fides seminalis*), dat ook aan kleine kinderen door de wedergeboorte eigen is, en dat men ook wel de '*geest* des geloofs' of het '*zaad*' en de 'wortel des geloofs' noemt; ook is het een '*gesteldheid*' (*dispositio*), die uit de krachtdadige roeping ofwel bekering is voortgekomen.

Er is een hebbelijk* geloof (*fides habitualis*), dat door herhaalde geloofsdaden zo niet ontstaan en geboren, dan toch wel bevestigd wordt. Dit wordt de 'kracht des geloofs' genoemd, die ook zelfs de slapende gelovigen, en wanneer zij onder

de zwaarste verzoekingen begraven liggen, onbeweeglijk bijblijft en aankleeft. Tot slot is er een dadelijk* geloof (*fides actualis*), ofwel het geloven zelf.
Het eerste, dat weliswaar drievoudig is, is nuttig en noodzakelijk tot zaligheid, maar is gewoonlijk niet genoeg in de volwassenen, aangezien het geloven, aannemen en willen, volgens de gedurige inhoud van de Schrift, vooraf vereist wordt tot zaligheid (Joh. 1:12; 3:16; Hand. 10:43).

1. § 7. Het is een daad van de gehele redelijke ziel
Het geloof is dus een daad. Maar waarvan? In elk geval niet van het lichaam, alhoewel ook daaraan zijn geloof toegeschreven wordt (Rom. 10:10; 1:8), maar van de ziel – want 'met het hart gelooft men' – en wel van de gehele ziel. Want zo staat er: 'Indien gij van ganser harte gelooft' (Hand. 8:37). Het geloof is toch de eerste daad van het leven, waardoor de gehele mens geestelijk leeft (Rom. 1:17; Gal. 2:20), ja, ook van elk afzonderlijk vermogen van de ziel, van het verstand, van de wil, van de aandoeningen,* enzovoort.

1. § 8. De geloofsdaden in het verstand
Het geloof vereist in het verstand:
1. Kennis van de evangelische beloften, van God en van Christus (Joh. 17:3; Jes. 53:11; 2 Tim. 1:12).
2. Toestemming, niet alleen impliciet van het gehele Woord van God (Hand. 24:14; Luk. 16:29), maar ook expliciet van de fundamentele leerstukken, en met name van de evangelische beloften. Zonder deze toestemming kan er geen aanneming van God of van Christus zijn (Filipp. 3:8,10).
3. In het bijzonder, toestemming van deze grote en gewichtige stelling: 'Christus is die Messías, Die vanouds beloofd is en buiten Wie er volstrekt geen hoop op de zaligheid overblijft' (Joh. 11:25-27; 1 Joh. 2:22; 4:2,3; Hand. 4:12).
4. Tot slot, hier is een theoretische kennis en toestemming niet genoeg, maar er wordt een praktische kennis en toestemming vereist, waardoor men overtuigd is en de wil bewogen wordt om de aangeboden God en Middelaar aan te grijpen. 'Ik weet ...', 'ik vind ...', 'ik ellendig mens, wie zal mij verlossen?' (Rom. 7:18,21,24).

1. § 9. De geloofsdaden in de wil
Het zaligmakende geloof vereist in de wil een overeenstemming, waardoor wij God en de Middelaar, Die Zichzelf in het Evangelie aan ons aanbieden, ernstig *willen* hebben en, met en door te willen, *aannemen* of *ontvangen* (Joh. 1:12). Hierover straks meer.

1. § 10. De geloofsdaden in de aandoeningen
Het geloof verwekt in de aandoeningen* (alhoewel die in werkelijkheid niets anders zijn dan daden van de wil):
- Liefde jegens God en de Middelaar (Matth. 10:37).
- Verlangen naar Hen, en tevens ook naar de door Hen beloofde goederen (Ps. 42:1,2).

Maar wij hebben die controverse al van weerskanten beredeneerd in boek 1, hoofdstuk 2, § 32. Daarom zal het nu genoeg zijn, tot voltooiing van dit weerleggende deel, dat we deze zaak hier maar met de vinger aangeroerd en de lezer daarnaar verwezen hebben.

HET PRAKTISCHE DEEL

27. § 22. De eerste praktijk raadt ons aan te trachten om de Heilige Geest te verkrijgen

Nu gaan we over tot de praktijk. Er is grote reden waarom wij met al onze inspanning moeten staan naar de 'gemeenschap des Heiligen Geestes' (2 Kor. 13:13), opdat wij de Heilige Geest deelachtig worden en Hem ontvangen (Hand. 19:2).

Daartoe wordt van Gods kant vereist:
1. Dat Hij ons om niet gegeven wordt, waarom Hij ook een 'Gave' van God genoemd wordt (Neh. 9:20; Joh. 14:16; 20:22; Hand. 2:38; Rom. 5:5).
2. Dat Hij tot ons gezonden wordt van de Vader, in de Naam van de Zoon, dat is: dat Hij als het ware op het gezag, ja, uit Naam van de hele Drie-eenheid tot ons komt (Joh. 15:26).
3. Dat Hij over ons uitgegoten wordt (Joël 2:28), als een reinigende stroom (Jes. 44:3; Tit. 3:6).

Om de Heilige Geest te ontvangen, wordt van onze kant vereist:
a. Het geloof (Gal. 3:2,14; Joh. 7:39), namelijk dat geloof waardoor wij Hem aangrijpen als de 'Geest der belofte' (Ef. 1:13). Zulke beloften verkrijgen wij door het geloof (Gal. 3:14).
b. Het gebed (Luk. 1:13), waarom Hij ook een 'Geest der gebeden' genoemd wordt (Zach. 19:10).
c. Verwachting (Hand. 1:4).
d. Het horen van het Woord (Hand. 10:34; 2 Kor. 3:8), en meer andere dergelijke middelen (Hand. 2:1).
e. Bekering van zonde (Hand. 2:38).
f. Een godsdienstige oefening, waardoor wij ons gedragen als tempelen van de Heilige Geest, waarin Hij lust heeft te wonen (1 Kor. 6:19).
g. Gehoorzaamheid, waardoor wij ons naar Zijn bewegingen en leidingen zorgvuldig richten (Rom. 8:14).

Tot deze inspanning zal ons opwekken en aansporen:
- De voortreffelijkheid van de Persoon, als God, eenswezens met de Vader en de Zoon, van een gelijke macht, wijsheid en goedheid. Daardoor kunnen wij ons alles van Hem beloven wat wij ons van de Vader en de Zoon beloven.

- Het oogmerk van Zijn huishoudelijke ambt, namelijk om het werk van 's mensen zaligheid te volmaken. Dat is: om de genade van onze Heere Jezus Christus, de liefde van de Vader en alles wat die genade en liefde kunnen doen, aan ons mee te delen (2 Kor. 13:13).
- De overvloed en dierbaarheid van Zijn huishoudelijke werken en weldaden: wedergeboorte, besturing, onderwijzing, vertroosting.
- Zijn volstrekte noodzakelijkheid. Zonder Hem kunnen wij zelfs niet zeggen dat Christus 'Heere' is (1 Kor. 12:3), en kunnen wij geen gemeenschap met Christus hebben (Rom. 8:9).

27. § 23. De tweede praktijk raadt ons aan de Heilige Geest te bewaren
Er is grote reden waarom wij, wanneer wij de Heilige Geest verkregen hebben, Hem zorgvuldig moeten bewaren en koesteren, opdat Hij niet zozeer in ons *herbergt* als een vreemdeling, alleen maar voor een tijd, maar opdat Hij in ons *woont* (Rom. 8:11), als in Zijn tempel (1 Kor. 6:19), ja, bij ons 'blijft tot in eeuwigheid' (Joh. 14:16).

In hoeverre men de Geest kan verliezen
De Heilige Geest kan verloren worden, en wel geheel en voorgoed, wat Zijn *algemene* gaven aangaat. Dit blijkt in Saul (1 Sam. 6:14; zie ook Hebr. 6:4-6). Hij kan in zoverre 'uitgeblust' worden (1 Thess. 5:19).
Men kan, wat de *zaligmakende* gaven aangaat, het gevoel van de tegenwoordig zijnde Heilige Geest verliezen (Ps. 119:8). Dit gebeurt in geestelijke verlatingen (Ps. 13:1). Men kan Hem verliezen wat Zijn aangename gaven betreft, die strekken tot volle verzekerdheid van het geloof, tot blijdschap, tot vrede en tot vertroosting (Ps. 51:13, vgl. met vers 14 en 30:8; 77:9,10; 88:15). Hij kan, ten aanzien van de zaligmakende vruchten, geloof, hoop en liefde, zozeer verminderd worden, dat men zou kunnen vragen: 'Waar is uw geloof?' (Luk. 8:25; Openb. 2:4,5; Jes. 6:13).
Omdat dus de Heilige Geest op zovele manieren verloren kan worden (hoewel Hij niet eenvoudig* en definitief verloren kan worden), is er waarlijk grote reden dat wij ons uiterste best doen om de Heilige Geest en al Zijn vruchten te bewaren, naar het voorbeeld van David (Ps. 51:13). Het is immers de moeite wel waard om niet alleen de Heilige Geest Zelf, maar ook Zijn genadegaven; niet alleen Zijn zaligmakende, maar ook Zijn algemene gaven; niet alleen de eervolle, maar ook de aangename vruchten; en niet alleen de aanwezigheid van dit alles, maar ook het gevoel en de blijken ervan te bewaren en te koesteren.

Middelen om de Geest te bewaren
Dit zijn de middelen om de Heilige Geest te bewaren:
1. Een zorg wat betreft de bewegingen van de Heilige Geest in ons hart. Laten wij niet alleen daarop nauwkeurig letten en ze opmerken, zoals de bruid (Hoogl. 2:8) en Johannes (Openb. 1:10), die de tot hen sprekende stem opmerkten en zich daarheen keerden. Maar laten wij ook Hem direct gehoorzamen,

de Geest horen wanneer Hij met ons twist (Gen. 6:3), en binnenlaten wanneer Hij klopt (Openb. 3:20; Hoogl. 5:3,5-7).
2. Een gebruikmaken van de gaven van de Heilige Geest, waardoor de Heilige Geest in ons als het ware leeft (Gal. 5:25), en waardoor wij de gaven van de Geest ἀναζωπυρεῖν, 'ontsteken', 'aansteken', 'opwekken' (2 Tim. 1:6), want wat werkeloos blijft liggen, verdwijnt langzamerhand.
3. Een gebruikmaken van de middelen waardoor de Heilige Geest verkregen, opgewekt en vermeerderd kan worden, zoals:
- Het gehoor van het Woord (Hand. 10:44; 1 Petr. 1:12; Gal. 3:2).
- De overdenking van het Woord (Rom. 8:6).
- Het gebed (Luk. 11:13).
- Omgang met godvruchtigen (Ef. 4:29,30).

4. Een ons wachten voor al die dingen waardoor de Heilige Geest uitgeblust of verdreven kan worden, zoals:

a. Allerlei zonden die tegen beter weten en tegen het geweten begaan worden, vooral die schandelijker en zwaarder zijn dan andere, bijvoorbeeld:
- Het overspel en de doodslag van David (Ps. 51:1,13,14).
- Dronkenschap (Ef. 5:18).
- Onmatige liefde tot de wereld (1 Joh. 2:15).
- Traagheid en vadsigheid in geestelijke dingen (Rom. 12:11).
- Lauwheid en verzadigdheid, waardoor wij berusten in de dingen die wij al verkregen hebben, en niet trachten vooruit te komen (Openb. 3:15-17).

b. Met name die zonden waardoor wij in het bijzonder en als het ware met opzet ons tegen de Heilige Geest verzetten, zoals:
- De Geest uitblussen (1 Thess. 5:19).
- Hem bedroeven (Ef. 4:30).
- Hem wederstaan (Hand. 7:51).
- Hem verbitteren (Jes. 63:10).
- Hem lasteren (Hebr. 10:29).

Over dit alles zal het verderop uitvoerig gaan.

27. § 24. De derde praktijk raadt ons aan de leiding van de Heilige Geest te volgen

Er is grote reden om op de bewegingen en leidingen van de Heilige Geest acht te geven, ze op te merken, op te volgen en gehoor te geven (Rom. 8:14), om naar de Geest te leven (Rom. 8:1) en om in de Geest te wandelen (Gal. 5:25).
Wij verstaan onder de leiding van de Heilige Geest alle werkingen waarmee die Geest omtrent onze ziel werkzaam is, en die wij hierboven al tot drie soorten herleid hebben:
1. Zijn leer en onderwijs: 'Hij zal u alles leren.' Daaraan zijn wij gehoorzaam door Hem, wanneer Hij inwendig en uitwendig leert, godsdienstig en eerbiedig te horen, en de waarheid niet in ongerechtigheid ten onder te houden (Rom. 1:18).

2. De heiligmaking, waardoor Hij arbeidt om:
   - Ons te wederbaren, te vernieuwen en levend te maken, als een Geest des levens (Rom. 8:2). Daarmee kunnen wij, als dood in zonden, niet meewerken (Ef. 2:1).
   - Ons te bekeren, ofwel wanneer wij levend gemaakt zijn, tot het geloof in Christus te brengen, door ons van zonde, van ellende, van de strafschuld van onze eeuwige verdoemenis en van onze natuurlijke onmacht tot het goede te overtuigen (Joh. 16:8-10). Vanwege die werkingen wordt Hij een 'Geest der dienstbaarheid tot vreze' genoemd (Rom. 8:15; 2 Tim. 1:7).
   - De bekeerden krachtdadig terug te trekken van hun gebreken en hen aan te sporen tot deugd. Daarom wordt Hij bij uitnemendheid 'Heilige Geest' en een 'Geest der heiligmaking' genoemd (Rom. 1:4).
   - De geheiligden te versterken in de betrachting van het goede (2 Kor. 1:21).
   - Hen te verzegelen en te verzekeren 'tot den dag der verlossing' (Ef. 4:30).

3. De vertroosting. Hij vertroost de geheiligden in allerlei voorkomende tegenheden en tegenspoeden. Daarom draagt Hij in het bijzonder de Naam 'Trooster' of 'Voorspraak' (Joh. 14:26).

Nu, in al deze dingen is het onze plicht om:

a. Nauwkeurig acht te geven op die bewegingen, zodat wanneer goede gedachten, hoedanige die ook zijn mogen, in ons hart opkomen, direct te horen en te erkennen dat het een stem is, dat het kloppingen zijn van de Heilige Geest, zoals Samuël: 'Spreek, HEERE, Uw dienstknecht hoort' (1 Sam. 3:10), en de bruid: 'Dat is de stem mijns Liefsten, zie Hem, Hij komt' (Hoogl. 2:8).

b. Het oogmerk van die bewegingen zorgvuldig te onderzoeken, 'welke de mening des Geestes is' (Rom. 8:27), namelijk waartoe die bewegingen strekken. Is het bijvoorbeeld tot erkentenis, gevoel en verfoeiing van de zonde? Of tot een godvruchtige wanhoop aan onszelf en tot bekering? Of tot het geloof? Of tot heiligmaking? Of tot vertroosting? Zodat wij met Paulus vragen: 'Wat wilt Gij, Heere?' (Hand. 9:6).

c. Aan de gekende bewegingen van de Heilige Geest bereidwillig te gehoorzamen:
   - Ons als het ware daarheen te keren, zoals Johannes (Openb. 1:12).
   - Met Zijn werkingen mee te werken.
   - Wanneer wij getrokken worden, Hem na te lopen (Hoogl. 1:4).
   - Wanneer Hij klopt, Hem open te doen (Openb. 3:20), zoals de bruid: 'Ik zal opstaan, ik zal opendoen'; zij is opgestaan, zij heeft opengedaan (Hoogl. 5:3,5,6).
   - Wanneer Hij leidt, Hem graag te volgen, zoals Petrus (Hand. 12:8,9).

d. Ten minste ons uiterst te wachten dat wij de gekende en erkende bewegingen van de Heilige Geest nooit verwaarlozen, kleinachten, in de wind slaan, wat 'de Geest uitblussen' is (1 Thess. 5:19). Laat staan dat wij ons ertegen zouden verzetten, hetzij door redeneringen van het vlees (Gal. 1:16; 2 Kor. 10:5), hetzij door verlokkingen van de wereld, zoals Saul de bewegingen van de kwade geest door het harpspel van David verdreef (1 Sam. 16:14-16).

27. § 25. De vierde praktijk raadt ons aan de natuur van de Heilige Geest te onderzoeken

Er is grote reden dat wij de geesten onderzoeken en beproeven, of zij uit God zijn (1 Joh. 4:1; 1 Thess. 5:21). Laten wij toetsen en onderzoeken:

- Of wij de Heilige Geest ontvangen hebben: 'Hebt gij den Heiligen Geest ontvangen?' (Hand. 19:2). Dat is: of wij enige goede bewegingen in ons hart gevoelen. En als wij die gevoelen, zijn het bewegingen van de Heilige Geest, of bewegingen van het natuurlijke geweten (Rom. 2:14,15), of bewegingen van een nobeler en zedelijker* natuur?
- Als het bewegingen van de Heilige Geest zijn, hoedanige het dan zijn? Zijn het algemene bewegingen (Hebr. 6:4), of zaligmakende bewegingen, die 'met de zaligheid gevoegd zijn' (Hebr. 6:9).

Dit zal ons voorspoedig duidelijk worden als wij de natuur van de Heilige Geest, die andere soortgelijke bewegingen uitsluit, nauwgezet onderzoeken, en als wij die dan vergelijken met ons hart.

Kentekenen van de Heilige Geest

De Heilige Geest is:

1. Een 'Geest des levens' (Rom. 8:1), Die 'levend maakt' (Joh. 6:63), zoals de tegenwoordigheid van onze geest of ziel het lichaam levend maakt (Hand. 20:10). Hierom wordt de Heilige Geest 'Leven' genoemd (Rom. 8:10), Die ons opwekt en levend maakt. De apostel zegt: 'Indien de Geest Desgenen Die Jezus uit de doden opgewekt heeft, in u woont, zo zal Hij Die Christus uit de doden opgewekt heeft, ook uw sterfelijke lichamen levend maken door Zijn Geest, Die in u woont' (Rom. 8:11).

Als wij dus geestelijk leven in ons bespeuren, waardoor wij van onze kant voor de Geest leven (Rom. 8:12) en 'de werkingen des lichaams doden' (vers 13), dan worden wij zeker 'door den Geest Gods geleid', zodat wij 'kinderen Gods' zijn (vers 14).

2. Een 'Geest der heiligmaking' (Rom. 1:4).

Als wij dus een ernstige begeerte en ijver in ons bemerken naar heiligheid, en een verfoeiing van alle onreinheid, dan kunnen wij daaruit veilig besluiten dat wij de Heilige Geest ontvangen hebben.

3. Een Geest van licht, van Wie alle geestelijk licht moet voortkomen. Want 'de natuurlijke mens begrijpt niet de dingen die des Geestes Gods zijn' (1 Kor. 2:14). Als wij dus merken dat in ons verstand een nieuw licht is, waardoor wij geestelijke dingen 'geestelijk onderscheiden' (vers 14,15), dan ...

4. Een vurige en brandende Geest (Matth. 3:11; Mark. 9:49). Daarom is Hij onder de gedaante van vurige tongen meegedeeld (Hand. 2:3,4). Hij maakt degenen in wie Hij woont, ook 'vurig van geest' (Rom. 12:11). Overal waar Hij is, slaapt Hij niet werkeloos, maar drijft en spoort Hij aan (Rom. 8:14).

Als wij dus niet koud zijn, noch lauw, noch ledig en werkeloos in al wat goed is, maar vurig en ijverig, dan hebben wij het kenmerk van de Heilige Geest.

5. De 'Geest van Christus' (Rom. 8:9), door Wie Christus 'in ons leeft' (Gal. 2:20), Die Christus verheerlijkt (Joh. 16:14), door Wie Zijn heiligheid,

rechtvaardigheid, liefde, gehoorzaamheid, nederigheid, lankmoedigheid, verachting van de wereld en een hemelse wandel in ons leven en bloeien.
Als wij dus die dingen bij ons bespeuren, dan mogen wij vast en zeker overtuigd zijn dat wij de 'Geest van Christus' onfeilbaar verkregen hebben.
6. Dit zal ons ook bekend worden uit de vruchten van de Heilige Geest, die de apostel vermeldt in Galaten 5:23-25.

27. § 26. De vijfde praktijk raadt ons aan ons te wachten voor de zonden tegen de Heilige Geest
Er is grote reden om ons allerzorgvuldigst te wachten voor al die zonden die in het bijzonder de Heilige Geest tegenstaan, zoals:
1. De Geest uitblussen, de bewegingen en leidingen van de Heilige Geest verwaarlozen en kleinachten, zoals Felix deed (Hand. 24:25). Hierover hebben wij in het voorgaande al gesproken.
2. De Geest wederstaan (Hand. 7:51; Ps. 81:9,12,14), door 'de waarheid in ongerechtigheid ten onder te houden' (Rom. 1:18). Dan stoppen wij de Heilige Geest als het ware de mond, stellen wij tegenover Zijn leiding 'het bedenken des vleses', en leven wij 'naar het vlees' en 'niet naar den Geest' (Rom. 8:1,13).
3. De Geest bedroeven, door Wie wij 'verzegeld zijn tot den dag der verlossing' (Ef. 4:30), door datgene te doen waardoor, als het mogelijk was, de Heilige Geest bedroefd zou worden, hetzij in onszelf, hetzij in anderen. Dit gebeurt door grovere en schandelijker misdaden, onreinheid, wellustigheid, dronkenschappen en andere zonden (Ef. 4:30). En ook door zich over te geven aan die dingen waardoor de blijdschap, vrede, vertroosting, bereidwilligheid van de geest verduisterd en als het ware bedroefd kunnen worden.
4. De Heilige Geest verbitteren (Jes. 63:10), door Zijn leidingen dikwijls te wederstaan en door tegen Hem te murmureren (Ps. 95:8-11).
5. De Heilige Geest liegen, zoals Ananías en Saffira (Hand. 5:3). Dit gebeurt voornamelijk door geveinsdheid en heiligschennis.
6. De Geest der heiligheid lasteren (Hebr. 10:29), wat die grote, die onvergeeflijke zonde is tegen de Heilige Geest (Matth. 12:32), waarin de hele Drie-eenheid, Vader en Zoon, van Wie en in Wier Naam de Heilige Geest gezonden wordt en komt, 'smaadheid aangedaan' worden. Daartoe banen de andere bovengenoemde zonden de weg.

Beweegredenen
Daarom moeten wij ons wachten voor al die zonden tegen de Heilige Geest, als voor het ergste wat denkbaar is, want anders zal het volgende gebeuren:
a. Dan zal de Heilige Geest van Zijn kant ons verwaarlozen, versmaden en verachten, ons tegenstaan, ons bedroeven, ons verbitteren, namelijk door het recht van vergelding (Spr. 1:24).
b. Hij zal ons zweren: 'Zo zij in Mijn rust zullen ingaan!' (Ps. 95:11). Hij zal ons verlaten, zoals Hij Saul, ja, ook zoals Hij David verlaten heeft (Ps. 51:13,14); hetzij voor een tijd, zoals David; hetzij voor eeuwig, zoals Saul.

c. Bovendien zullen, nadat wij de Geest uitgeblust hebben, de geest van de duivel ofwel 'vurige pijlen des duivels' ontstoken worden (Ef. 6:16), naar het voorbeeld van Saul (1 Sam. 16:14). Er zal een boze geest in de plaats komen, die nog 'zeven andere geesten' met zich neemt, erger dan hij zelf, en zo zal het laatste erger zijn dan het eerste (volgens Matth. 12:44,45).
d. Ook zullen wij, door het vuur van de Heilige Geest uit te blussen, voor ons het vuur van de Goddelijke verbolgenheid ontsteken (2 Kon. 22:17), door allerlei oordelen van God over ons te halen, zowel geestelijke (Openb. 2:4,5), als eeuwige, namelijk dat onuitblusbare vuur (Jes. 66:24; Mark. 9:43,46,48).
e. Ik zal eraan toevoegen dat door de eerste zonden tegen de Heilige Geest de weg langzamerhand gebaand wordt voor die laatste, grote en verschrikkelijke zonde, de lastering tegen de Heilige Geest, waarvan de gedachte iedereen terecht schrik en ontzetting moet aanjagen.
Wanneer u de Geest verwaarloosd en daardoor als uitgeblust hebt, wat is er dan gemakkelijker dan:

- Hem met uitgezochte zwakke argumenten te wederstaan?
- Bovendien met zwaardere en schandelijker misdaden de Heilige Geest als het ware te bedroeven?
- Ja ook, door dat dikwijls te doen en tegen Zijn bewegingen en leidingen te murmureren, Hem te verbitteren?
- Verder, om die gruweldaden te bedekken, huichelarij tot een hulpmiddel te gebruiken en daardoor, met Ananías en Saffira, de Heilige Geest te liegen?
- Door al deze misdaden voldoende voorbereid en tot de naaste trap geraakt, wat zal u dan nog terughouden om ook niet uiteindelijk deze trap te beklimmen en de Geest der heiligheid, Die uit Naam van de hele Drie-eenheid komt, te lasteren, en zo uzelf het onvermijdelijke verderf te berokkenen?

Om dus hiervan verre te blijven, wacht u voor de eerste trap daartoe.

27. § 27. De zesde praktijk raadt ons aan weg te vluchten van elke geest die de Heilige Geest vijandig is

Er is grote reden om zorgvuldig van iedere geest weg te vluchten die de Heilige Geest vijandig is, namelijk:
1. De geest van dwaling en van verleiding (1 Tim. 4:1), de geest van leugen, die in de mond van de valse profeten was (1 Kon. 22:22), de geest van de antichrist (1 Joh. 4:3). Met die naam wordt iedereen aangeduid, die in het stuk van de godsdienst verdraaide dingen leert, met name de geestdrijvers, die een geest geloven buiten het Woord en tegen het Woord. Daarom wordt ons bevolen 'de geesten te beproeven' (1 Joh. 4:1).
2. De verkeerde geest ofwel de geest van verkeerdheid (Jes. 19:14), die de mens verblindt, zodat hij al zijn bezigheden in een verkeerde volgorde onderneemt en verricht.
3. De geest van deze wereld (1 Kor. 2:12), die tot wereldse wijsheid en allerlei andere wereldse dingen aanlokt en verleidt (1 Joh. 2:15,16).

4. De geest van onreinheid (Mark. 1:23), die tegenover een reine, zuivere en rechte geest gesteld wordt (Ps. 51:12), en die de mensen in allerlei wellusten stort.
5. De boze, kwaadaardige geest, de satan (Matth. 12:43), bij wie 'de macht der lucht' is, die krachtig 'werkt in de kinderen der ongehoorzaamheid' (Ef. 2:2).

Beweegredenen
Laten wij haastig wegvluchten van al die met de Heilige Geest vijandige geesten, om deze reden dat wij anders geen gemeenschap kunnen hebben met de Heilige Geest (2 Kor. 13:13). 'Want wat mededeel heeft de gerechtigheid met de ongerechtigheid, en wat gemeenschap heeft het licht met de duisternis? En wat samenstemming heeft Christus met Belial?' (2 Kor. 6:14,15; 1 Kor. 10:21).

VERKLARENDE WOORDENLIJST

J.N. Mouthaan

Petrus van Mastricht leefde in de tijd van de hoogscholastiek en in zijn geschriften maakte hij ruimschoots gebruik van de begrippen en onderscheidingen die de scholastieke traditie hem bood. Deze traditie was in zijn tijd al eeuwen oud. Begonnen in de elfde eeuw, kreeg de scholastiek een enorme impuls door de oprichting van universiteiten in de dertiende en veertiende eeuw. Binnen deze nieuwe academische context had men grote behoefte aan een precies instrumentarium van begrippen en onderscheidingen. 'Wie goed onderscheidt, onderwijst goed' (*qui bene distinguit, bene docet*). De Reformatie vormde een breuk ten opzichte van de scholastieke theologie van de Middeleeuwen, maar bleef desondanks het scholastieke gereedschap gebruiken.
Van Mastricht had zijn scholastieke begrippen en onderscheidingen dus met veel tijdgenoten gemeenschappelijk. Het scholastieke instrumentarium moest echter ook toegepast worden. Precies op dat punt liepen de standpunten van de verschillende confessies zeer uiteen. Hoewel rooms-katholieken, arminianen, socinianen, lutheranen en gereformeerden allemaal hetzelfde begrippenapparaat gebruikten, pasten ze het heel verschillend toe.
De *Theoretisch-praktische godgeleerdheid* was door Van Mastricht bedoeld voor het academische publiek. Hij gebruikt daarom zeer geregeld allerlei scholastieke begrippen en onderscheidingen zonder ze eerst uit te leggen. Hij veronderstelt dit bij zijn lezers als bekend. Om Van Mastrichts werk voor een breder publiek toegankelijk te maken, volgt hieronder een verklarende woordenlijst van ruim 130 begrippen en onderscheidingen met een korte toelichting. Waar het nodig leek, is er een voorbeeld gegeven. Soms is de toepassing van het begrip door Van Mastricht kort toegelicht. De Latijnse woorden tussen haakjes kan de lezer gebruiken om verder onderzoek te doen naar de betekenis en toepassing van een bepaald begrip.
In plaats van een uitvoerige verantwoording in voetnoten volgt hier een korte lijst met aanbevolen literatuur voor verdere studie. De meeste titels zijn ook geraadpleegd voor het samenstellen van deze lijst.

Asselt, W.J. van, Bell, Michael D., Brink, G. van den, Ferwerda, R. (red.), *Scholastic Discourse. Johannes Maccovius (1588-1644) on Theological and Philosophical Distinctions and Rules*, Apeldoorn 2009.

Asselt, W.J. van, Rouwendal, P.L., e.a., *Inleiding in de gereformeerde scholastiek*, Zoetermeer 1998.

Axters, S., *Scholastiek Lexicon. Latijn-Nederlandsch*, Antwerpen 1937.

Hackspan, Th., Dürrius, J.C., *Termini Distinctiones Et Divisiones Philosophico-Theologicae*, Altdorf 1664.

Heunisch, C., *Thesaurus Disputatorius, continens Distinctiones tam Philosophicas, quam Theologicas*, Neurenberg 1678.

Muller, R. A., *Dictionary of Latin and Greek Theological Terms. Drawn Principally from Protestant Scholastic Theology*, Grand Rapids, Michigan 1985 (eerste druk), 2017 (tweede en uitgebreide druk).

Signoriello, N., *Lexicon peripateticum philosophico-theologicum, in quo scholasticorum distinctiones et effata praecipua explicantur*, Napels 1893.

Reines, H., *Extensio theologiae technicae, h.e. distinctiones ac divisiones philosophico-theologicae*, Frankfurt 1689.

Velde, D. te, (red.) *Synopsis Purioris Theologiae. Synopsis of a Purer Theology. Latin Text and English Translation. Volume 1 / Disputations 1-23* (Studies in Medieval and Reformation Tradition: 187), Leiden 2015, en Belt, H. van den, *Synopsis Purioris Theologiae. Synopsis of a Purer Theology. Latin and English Translation. Volume 2 / Disputations 24-42* (Studies in Medieval and Reformation Tradition: 204), Leiden 2016; beide bevatten een Engelstalige verklarende woordenlijst van concepten en begrippen.

Aandoening (*affectus*, *affectio*) is een van de menselijke vermogens naast verstand en wil; voorbeelden zijn: toorn, liefde en droefheid. Aandoeningen overkomen een mens en worden daarom ook wel hartstochten* genoemd. Aan God kunnen geen aandoeningen toegeschreven worden in de zin van hartstochten, omdat God nooit iets ondergaat. Wel kunnen aandoeningen aan Hem toegekend worden in de betekenis van uitwerkingen* van Zijn wil.

Accident (*accidens*), een eigenschap die bijkomstig is en niet uit de zaak zelf voortkomt. Aan God kunnen vanwege Zijn volmaaktheid geen accidenten toegeschreven worden. Een samenstelling van zelfstandigheid* en accident is een samenstelling die aan verandering onderhevig is en daarom aan God niet kan worden toegeschreven.

Accidenteel (*accidentalis*, *per accidens*) geeft aan dat een bepaald gevolg of een bepaalde eigenschap niet uit de zaak zelf voortkomt, maar het gevolg is van een andere, daarbij komende oorzaak.

Afhankelijke wil (*velleitas*) is een neiging van de wil naar iets, zonder het daadwerkelijk tot stand te brengen. Deze wil kan wel aan mensen worden toegeschreven, omdat de menselijke wil vaak een willen is zonder dat er iets door tot stand wordt gebracht. Een afhankelijke wil kan echter niet aan God toegeschreven worden, omdat Zijn wil altijd iets uitwerkt.

Analogischerwijs (*analogice*), op analoge* wijze.

Analoog (*analogia*) bepaalt, samen met eenduidig (*univoce*) en meerduidig (*aequivoce*), de manier waarop hetzelfde woord aan twee verschillende zaken wordt toegeschreven. Eenduidig betekent dat het woord en de zaak geheel identiek zijn. Meerduidig betekent dat het woord wel hetzelfde is, maar de zaak geheel anders. Analoog zit tussen eenduidig en meerduidig in, en bepaalt dat het woord hetzelfde is en dat er ook enigerlei overeenkomst is in de zaak, maar wel met een verschillende betekenis.

Analytisch (*analytica*) is het ontleden van een bepaalde zaak in verschillende delen. Het staat tegenover synthetisch (*synthetica*), het verbinden van verschillende delen tot een samenhangend geheel.

Ascetisch (*ascetica*), in de zin van ascetische godgeleerdheid, is de aanduiding voor dat onderdeel van de theologie waarin de christelijke deugden in hun samenhang in het christelijke leven besproken worden en waarbij het nut en de uitoefening ervan centraal staat. Het wordt onderscheiden van de zedelijke godgeleerdheid (*theologia moralis*), die de deugden op eenvoudige* wijze behandeld.

Authentiek (*authentica*) is een eigenschap van de Heilige Schrift en betekent echt en waar. In relatie tot de taal van de Schrift verwijst het naar de oorspronkelijke talen.

Begrip, algemeen (*genus* [*univocum*]), wordt samen met soort* gebruikt om dingen te classificeren. Het algemene begrip is daarbij ruimer dan het soort. Het omschrijft alleen algemene overeenkomsten, zonder het wezen van een ding te bepalen. Voor de combinatie met onderscheidend begrip,* zie daar.

Begrip, onderscheidend (*differentia*), wordt samen met het algemene begrip* gebruikt om een zaak te definiëren. Het onderscheidende begrip geeft aan wat het ding onderscheidt van de andere dingen binnen het algemene begrip.

Begrip, stoffelijk (*conceptus materialis*, *in conceptu materiali*), verwijst naar de voorstelling van een bepaalde zaak vanuit het perspectief van het stoffelijke. Het wordt onderscheiden van het vormelijke begrip.* De ontkennende eigenschappen van God sluiten in een vormelijk begrip alle onvolmaaktheid uit, want zij ontkennen alle onvolmaaktheid. Maar in een stoffelijk begrip bezitten ze de hoogste volmaaktheid, want in het stoffelijk begrip zijn het geen ontkennende,* maar stellige* eigenschappen.

Begrip, vormelijk (*conceptus formalis*, *in conceptu formali*), is het denkbeeld van een bepaalde zaak vanuit het oogpunt van het vormelijke. Het vormelijke begrip bevat de structuur en het wezen van een zaak. Een vormelijk begrip kan ook voorwerpelijk (*objective*) genoemd worden, om aan te geven dat het denkbeeld aan een bepaalde werkelijkheid beantwoordt.

Bepalen, zich (*se determinare*), is het werkwoord dat gebruikt wordt om aan te geven dat de wil iets kiest. De menselijke wil is niet goed, maar wel vrij. Hoewel God alle dingen weet en bepaalt en de menselijke wil hierdoor voorbepaald is, wordt toch de menselijke wil hierdoor niet door God genoodzaakt om te zondigen. God laat aan de mens, die van nature alleen het kwade wil, het vermogen over om zelf iets te willen op basis van zijn eigen afweging.

Berovend (*privativus*) staat tegenover stellig* en ontkennend.* Berovend betekent dat iets is weggenomen wat er wel behoort te zijn. Stellig betekent dat iets aan een ding wordt toegekend of dat er iets wordt gesteld. Ontkennend betekent dat iets er niet is, en er ook niet behoort of hoeft te zijn.

Berovenderwijs (*privative*) wil zeggen dat er iets ontbreekt wat er eerst wel was.

Theoretisch-praktische godgeleerdheid

(Beschouwende en praktikale godgeleerdheid)

Petrus van Mastricht was predikant en professor aan de universiteiten van Frankfurt aan de Oder, Duisburg en Utrecht. In Utrecht volgde hij zijn leermeester Voetius op en doceerde hij de laatste dertig jaar van zijn leven.

Dit is het eerste deel van de zesdelige heruitgave van het omvangrijke werk van Petrus van Mastricht (1630-1706). De *Theoretisch-praktische godgeleerdheid* bestaat uit drie onderdelen: geloofsleer, kerkgeschiedenis en geloofspraktijk. De geloofsleer beschrijft Wie God is, wie de mens is en Wie Christus is, Zijn arbeid en de toepassing van de verlossing. Daarnaast komen de kerk en de sacramenten uitvoerig aan de orde. Het kerkhistorische onderdeel is een unieke beschrijving van de kerk vanaf Adam tot de periode van de auteur. De kerkgeschiedenis wordt beschreven binnen het kader van vier bedelingen van het genadeverbond. De geloofspraktijk geeft een veelomvattende, maar qua opzet beknopte, beschrijving van de geloofsgehoorzaamheid en de praktijk der godzaligheid.

Dit werk is uniek in zijn soort. Ten eerste verbindt het de theorie en de praktijk van 'het leven voor God' onlosmakelijk aan elkaar. Ten tweede wordt elk thema uit de geloofsleer behandeld naar aanleiding van een Schriftplaats. Zo worden alle onderwerpen op heldere en bondige wijze uiteengezet volgens de overzichtelijke vierdeling van een verklarend, leerstellig, weerleggend en praktisch deel.

STICHTING
GEREFORMEERD
ERFGOED
Gebr. Koster

9 789055 519262